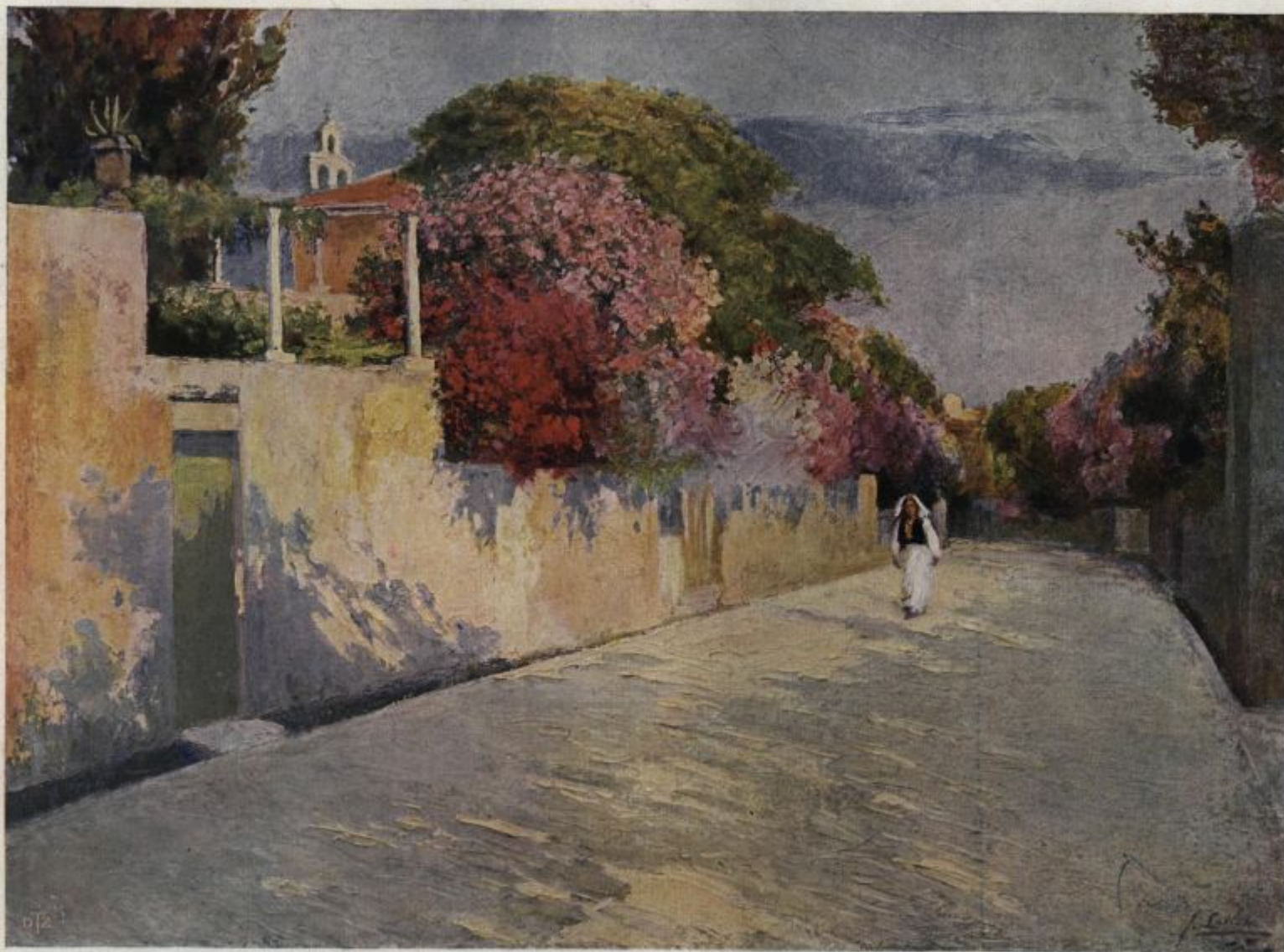

JOSIP LALIĆ: CESTA V DUBROVNIKU.

VLADIMIR LEVSTIK:

PESMI.

GROHOT IZ TEME.

S tritisoč žrelí zeva noč,
pod burjo hrast se muči;
strah lazi mrzel v špranje koč —
gorje, kdor nima luči!

Potoke bruha v gozd nebo,
jezera na doline,
zakaj te, duša, ni z manó?
gorje, kdor sam pogine!

Moj vranec hrza in drhti,
stoje zdaj ceste naše;
ugasla baklja je v temi, —
gorje, kdor v jutro jaše!

Ugrizni, ako čakaš, Črt!
Cigan se smeje, smeje:
naj pride zarja ali smrt —
gorje, kdor ure šteje!

APOSTOLOM.

O, grd je suženj, ko z zastavo belo
in z blago dušo k tebi prisofisti:
„Praznujva vendar spravo že veselo,
podaj zaradi lastne se koristi!

Od nekdanj je življenje cilj imelo,
da složno jesta kašo ta in tisti,
in da se gnus deli; vse bo debelo,
ko v zlatem ‚izmu‘ združijo nas ‚isti‘!“

Do dna sem vam pogledal v duše strah,
golazen mrzka, — in gradil sem nase,
slabiških sanj se nisem polakomil,

Stojim in diham; sem, in nisem plah,
in epitaf sem že povedal zase:
„Če zmagal ni, se je pošteno zlomil!“

VERZI.

Verzi, kakor šumeče perjanice,
kakor konji z oholimi grivami,
kakor stroj, grmeč po črni železnici,
kakor meč, ki molči v roki zamišljeni,
verzi, verzi...

Verzi, kakor vroči sni trubadurjevi,
kakor nade popotnika v daljnih zemljáh,
kakor utrip krvi ob žarkem poljubu kelihov,
kakor pena težkih ladij na njivah morjá,
verzi, verzi...

Verzi, kakor daritve oltarjev, oblitih s krvjo,
kakor vrisk upora pred vrsto nabitih pušk,
verzi, o bajnih zakladih — pravljice beračeve,
ne pojte smrti in sanj, bodočnost, dejanje zapojte,
verzi, verzi!

ČUVAJ TE BOG!

Otrok, čuvaj te Bog!
Nad tvojo tiho ljubeznijo čuj,
v sedem čudežev jo zakuj,
da ne bi ljudje spoznali je,
nikdar od mize pregnali je.
Rodni je materi ne povej,
z nemim je smehom ne izsmej,
z nemim pogledom je ne izglej:
v svetih bukvah zakon stoji,
da ljubezni življenje sojeno ni.
In kadar je bo srcé polnó,
s srebrnim ključkom zakleni jo;
in kadar bo krvavelo od nje,
ponesi jo daleč na sive stezé,
kjer nihče ljudem imena ne ve.
Ne izbiraj, ne sodi, v obraz jim ne glej,
na slepo jim toči, in čaš ne šteji,
in kdor ima velik greh v očeh,
usmili se ga: ta vreden je dveh.
Ne jemlji zahvale, ne čakaj vračil:
do sreče je daleč, stotisoč milj...
Otrok, čuvaj te Bog!

PAVEL GOLOB:

MOJA POT.

Temna je pot pred menoj. Nikjer prijaznega solnca.
Da bi kot zvezdi mi vsaj njene sijale oči!
Toda nikari deklè! Če v to noč bi se plaho ozrle,
koj bi omračil oblak žalostnih solz njih sijaj!

ATAKA.

1.
Pa je bila zopet enkrat revolucija. Skrito in očitno rovanje časopisov, šepet in krik agitatorjev, nemiri, demonstracije, ljuto nastopanje policije, stavke, novi nemiri, prvi streli vojaštva, generalna stavka, barikade, bombe, umori na drobno in na debelo, kri, kri, kri... Prav in pravcat upor. Zopet se je zgodilo, da je menil preplašeni vladar:

„Moj Bog, to je revolta...“

A prvi minister si je popraskal plešo ter kliknil z bridko žalostjo:

„Ne, Sire, to je revolucija!“

Naj omenim, da istorije nisem doživel sam; pravil mi jo je prijatelj Maksimka. Čudno je njegovo pripovedovanje: na divanu sedi, noge podvite po turški šegi, zavijaje se v starodaven raševinast plašč; desnica se mu dviguje kakor k prisegi, tri prste v zrak, dva zaprta, in tako se zdi s svojo čudaško pozo in z licem v okviru neurejene brade še najbolj podoben vztočnemu svetniku. Besede se mu razsipajo tuje in blodno, kakor listje, ki pada od onostran visokega zidu; in kadar se razvname, so skrivnostni žarki v njegovih očeh, odsev brezpametnega dna; ne dozreš ga, ne domisliš...

Jaz, ljudje božji, ne znam pripovedovati kakor Maksimka; ne morem sesti pred vas na divan, podviti noge, zaviti se v plašč in nabrati svoje fiziognomije v gube Maksimkovega obraza. Zato vam razkažem povest po svoje, z lastnimi besedami, po lastnem spominu.

Da, bili so nelepi časi: krvava revolucija, prosim vas! V tem pa so se prispodabljali vsem drugim usodnim dramam človeškega življenja, da so jih povzročili, podpihovali vedno iznova, tirali naprej in se razmahovali v navdušenja spričo njih škrlatne groze baš tisti ljudje, ki niso tvegali svojega življenja: zakotni časopisci in demagogi, ki so netili ogenj s papirjem in besedo v zatišju debelo obzidanih kleti, stradajoči študentje, ki so kovali socialne teorije ob praznih kaminih, zapiti poetje, bruhajoči himne upora in tiranomorstva, kadar so poslušali izza vogalov, kako se ob divji žalostinki mitraljez pobija rodni brat na barikadah.

Tisti, ki so prelivali lastno in tujo kri ter gnojili z mastjo svojih razstreljenih možganov žejne špranje pcestnega tlaka — o, tisti že davno niso bili več prepričani o pravičnosti in nepremagljivosti svojega početja. Ali veš, prijatelj, kako se delajo revolucije? — Vzemi par tisočev naroda, kateregakoli, samo da je nezadovoljen in ogorčen, ter jih prepričaj, da bi se jim lahko godilo bolje, dopovej jim, da so tlačeni, opljuvani, izzvani, in da ni kriva njih lastna mlačnost, nego kruto tiranstvo tegaintega zatiralca. Par tirad v časopisih, nato par zborovanj z bobnečimi govori: kriči, kolni, razjokaj se na odru, če moreš. Potem izpusti ljudstvo po ulicah, a previdno, ne ujemi se za besedo, kajti vse je izgubljeno, če ne bodo obešali drugih namesto tebe. Gnev množice se bo razvnel sam od sebe ob divjanju in razdiranju: najprej pridejo na vrsto okna in vrata, kmalu tudi glave. Ti glej samo, da tiraš stvar do prve krvi in do trpljenja nedolžnih; pokoplji žrtve z lepimi besedami, pol dela si opravil. Zdaj kuri, podpihuj, neti; suvaj ljudstvo pred jekla oborožene sile. Ena fraza je dovolj; ti ne veš, kako raste glorijske fraze v takšnih časih! Sam se lahko bojiš, a glej, da se ne preplašijo tisti, ki umirajo za tvojo resnico, misleči, da je njihova; naj se ti ne smilijo, ko jih bodo želi kroglijemeti, ko jih bodo kosile sablje: kri in politika sta kakor voda in mlin. In tako — dokler ne pridejo poslednje strahote, dokler ne prikipi gnev tolpe in gnev oblasti do vrhunca: takrat si človek, ki je dobil svojo pravdo. Trpin bo že davno čutil, da počenja brezmiselnost, mori in se daje moriti za puhlo pajčevino; a baš, da se ne oglasi strašni ukor pameti in vesti, baš, da se ne rodi blazni strah zločinca — ti ga boš že dolgo nosil v sebi — strah, ki je plod spoznanja, da človek ni grešil za svojo resnico, bo dirjal tisoč za tisočem v naperjene bajonete, rajši kakor da bi poslušal razum in vest. Zdaj si zmagal: ti, tvoja ideja ali tvoja korist, kar je bilo; šele takrat je vojskovodji uspeh gotov, kadar se bije vojska slepo, kadar se mož žrtvuje smrti, da se ne bi bal. Plaz bo drl naprej, ne štedeč življenj, dokler ne pokoplje vsega, kar je bilo. In na čelu

klasja bo padala mladost, tista plemenita, svetla mladost, ki je vselej pripravljena razškopiti svojo kri za odlično govno, kakor je neprestano gotova izgubiti dušo in srce za poljub krasne vlačuge.

Mogotci so še tajili revolucijo, in vendar je bila, stala je na pragu hiše, rdečo jakobinko nad blaznim režanjem obraza, krvavi nož v rokah. In do malega vsi glasovi so se mešali v takšno zmešnjavo, da nič več ni bilo razločati glasov starih, izkušenih ljudi, ki so govorili:

„Kri ne teče za nikako novo svobodo, ne za novo dobo, ne za novo misel; zakaj, odkar stoji svet, smo gledali brezbožne grešnike, ki gnoje svojo rž s krvjo nahujskanih bližnjih, in bedake, ki se koljejo v tuje nasičenje“.

2.

Ana se je tiho ukradla čez prag. Žalostno je bilo doma; v obednici je ležal starejši brat, blede, brez zavesti, dušo na jeziku. In tla so bila še vsa krvava.

Vsi razen bolehnega očeta-vdovca, ki je jokal in prosil s trepetajočimi rokami, so bili revolucionarji, ne izvzemši nje in njenih sedemnajstih let. Starejši brat je hodil ponoči in podnevi mnogo iz doma; Ana ga je imela za velikega junaka svete stvari in si je mislila natihiem:

„Vedi Bog, koliko krvi je že prelil!“

Pred tremi dnevi je prišel brat domov, s koraki in razmahi, kakor da bi bil pijan od čudnega vina; kazal je okrvavljeno rutico, pestil se z vzduhom in kričal kakor igralec v tragediji:

„Poglejte vsi! Glej tudi ti, Ana — in ti, oče — poglej: to je kri mojega najboljšega prijatelja! Mrtvega smo ga nesli s Petrovega bulvara: oklopnik ga je, s sabljo, glavo na dvoje! Njegova kri, prijateljeva kri! Toda stokrat ga hočem maščevati!“ je hripel, stiskaje pest.

Še tisti večer je izginil in ga ni bilo več domov. Danes navsezgodaj — v daljavi je prasketalo od pouličnega boja — se je vrnil, s strašnimi, kratkimi, zateglimi koraki. Prišel je, tipaje z rokami ob steni kakor slepec; obraz je bil zid, ne koža. Sredi sobe se je še trenotek lovil po zraku; oči so mu bile velike in tuje, steklenim kroglijam podobne. Nato je dvignil desnico do ustnic; toda roka z iztegnjenim kazalcem je omahnila pred dotikom, in kakor rdeča struna ji je sledil curek krvi. Sunil je z glavo naprej ter se zrušil na čelo; ko so ga položili v posteljo, so zagledali na sredi prsi drobno rano, kakršne delajo tisti fini, dolgi štirirezni bajoneti.

Zdaj je ležal brez zavesti; morda je umiral. Oče je ihtel ob znožju, tarnal ter v eni sapi preklinjal revolucijo in tirane, „brezvestne morilce“:

„Zato plačujemo davke; za svoj lastni, krvavo prisluženi denar takorekoč sem kupil prokleti bajonet!“

„Ne jokaj, oče; tudi mojega brata so ubili, ne le tvojega sina,“ je krasnoslovil mlajši brat, lep osemnajstleten mladenič, in da ni bilo vse tako silno žalostno in moreče — Ani bi se bilo zdelo, da mu prizor ugaja.

„Ali bo umrl?“ je tiho vprašala prijatelja ranjenčevega, dijaka medicince, ki je sedel ob zglavju in majal z glavo.

Ozrl se je in jo pogledal s sivimi, sočutnimi očmi, a nato je nervozno dvignil rame in molčal.

Anine oči so skelele, kakor da ji je kdo požgal obrvi z razbeljenim železom. Nekaj težkega in dušечеgega je ležalo v zraku domačih sob ter se družilo z vonjem karbola in obvez v tako neznosno muko, da se ji je mahoma zahotelo ulic in svobode.

„Moj Bog, moj Bog!“ ji je šinila misel po glavi. „Brat umira, oče plaka, in jaz ne najdem solze. Strašno mi je, umrla bi rajša nego živela, in vendar se zdi, da ni žalosti v srcu. Kaj nam je vsem napolnilo možgane, prepojilo zrak, ki ga sopemo, zagnilo solnce, ki nam sije z neba?“

Nato se je spomnila, kolikokrat je videla v teh podivjanih časih teči človeško kri: mimgrede na ulici, skozi okno domače hiše, v nešteti sanjah... In sama je želela, da bi tekla — vsa da bi iztekla „brezvestnim mogotcem“ ta vroča, žarkordeča kri, kadila se po ulicah, napajala zemljo, barvala kolesa in kopita s čudno, pošastno zgovornostjo svoje barve!

„In komur ni žal tuje, temu se tudi rodna kri ne smili“, je zaključila v mislih. „Zver se je oglasila v naših žilah: v sleherni mišici udov, v slehernem atomu zblaznelih možganov se stresa in drgeče nestrpnosti, da bi izbruhnila in oskalila zobe...“

Na hodniku je bil oster jesenski prepih.

„Jasno nebo mora biti zunaj“, si je rekla Ana. „Čemu so zagnili okna? Zaradi brata, filantropi...“

Takrat ji je ušel pogled skozi napol priprta vrata bratove sobice, tistega lepega črnolasega brata, ki je stal pri umirajočem in krasnoslovil z donečim, zadovoljnim glasom. Začudena, kako da baš danes ne zaklepa, ko sicer ne trpi

pri sebi žive duše, je pritisnila na kljuko in vstopila z opreznim korakom. Oprema sobice je bila trezna, skoraj siromašna: omara, postelja, miza in stol ter polica z obilico knjig. Toda knjige so ležale zdaj po tleh; na polici je stalo polno čudnih priprav, steklenic s kemikalijami in raznoterega orodja. Miza je bila pokrita z železjem: debele lite škatlje, velike kakor pest, in pri steni, le neskrbno zakrita z listom papirja — steklenica z rumenkasto, kristalčasto vsebino.

„Ah, glejte,“ si je mislila Ana ter radovedno približala obraz. „To so tisti ljubeznivi strojčki: ko pade, vzdigne hišo od tal...“

Toda poleg mize je stal zaboj, ki ga še ni videla pri hiši; bil je zaklenjen, a ključ je tičal v ključavnici. Ana je za hipec obstala in prisluhnila; ko ni slišala glasu, se je sklonila in odprla: zaboj je bil poln tistih novih, duhovito zamišljenih samokresov, ki se bašejo sami in so zmožni oddati svojih osem strel v manj nego treh sekundah; poznala jih je, kajti poleg pikrinove bombe so bili te čase najbolj hvaljeno orodje napredka in preporoda.

„Ej, bratec!“ se je nasmehnila Ana, „tega nisem slutila, da si tako sloveč poglavar; nikomur nisi povedal. Bog pomagaj; kadar zasije narodu zmaga, utegneš postati predsednik republike!“

In že je zopet čutila tisto neznosno davljenje zavesti, da je vse kar dela, misli in gleda, brezsmiselno in pusto, kakor da bi stala velika laž nekje tam zadaj in premikala s hudobnim prstom svoj neprodorni pajčolan. Zbežala je po stopnicah.

„In kam?“ se je vprašala na široki cesti. Hladno, neskajeno sinje nebo je vabilo iznad rumenkastosivih hiš; konec ulice se je rdečil, na tlak so padali žarki jesenskega predvečera. „V park? — Tja zdaj ne hodi nihče razen sodrge; a zadnjič je bil ves prazen, in ko sem zašla do srede, je razločno dišalo po mrliču...“

Mehanično je nadaljevala pot.

„Da, k Heleni,“ ji je prišlo na um, „k Heleni pojdem... Kam bi šla, če ne k Heleni? Nevesta mora vendar vedeti, da so ji ubili ženina. Kako bo plakala, revica!“

Toda čutila je, da se ji ne smili.

3.

Ko je bila že davno mimo Helenine hiše, se je spomnila svojega namena in hotela nazaj. Ali preden je potegnila z roko pod lasmi, da si prežene topo brezmiselnost duha, že jo je osupnil šum množice na bližnji veliki cesti. Šele zdaj je

videla, da drvi mimo nje polno ljudi, ki kriče z razburjenim, srditim glasom; trije redarji na konjih drve za mladim človekom v delavski bluzi, ki beži in omaguje. Zdaj — je obstal, obrnil se, tam daleč že na vogalu, ter nastavljal stisnjeno pest na čelo. Ana je zaprla oči; oster pok se je zaslišal, in ko je pogledala, je ležal neznanec na tleh, a tekoča množica se je spotikala nad njegovim truplom.

Ana je čutila, kako prebledeva; hotela je nazaj. Okrenila se je in obstala, da se opre na železni drog kandelabra, kajti kolena so se ji šibila, ne od strahu, marveč od čudnega razburjenja. Toda že jo je nekaj sunilo in pahnilo naprej. Ozrla se je še enkrat: vsa ulica je bila zgolj drveča, razljutena, tuleča in čimdalje bolj gosta množica. Zadaj nekje so udarjali težki škornji vojakov in rog je trobil k naskoku. Ana je pričela bežati z ljudmi, spodtikati se, padati jim pod noge, vstajati in padati čez druge. Iz stranskih ulic so lile ravnotakšne divje in zbegane množice, ali pa so stali vojaki z nasajenimi bajoneti od stene do stene.

„Na Parlamentni trg!“ so se oglasili kriki med ljudstvom, ponavljajoči se kakor odmev v gorah, rastoči do grmenja. Reka ljudij je zavila na desno. V široki svetlobi trga pred zbornico se je vzpenila še nekolikokrat, zavalovila kakor ogromen vrtnec in obstala.

Ana je čutila nesnažno, vroče dihanje ljudij, kako ji je vrelo od zadaj mimo las in lica; tako zagvozdena je bila med njimi, da ni mogla odtod.

„Streljati nas hočejo, kakor zajce“, se je oglasil možak v bližini.

„Da, satani!“ je menil drugi. „Zaprli so izhod; zdajle, ko ga odpro, še preden se utegnemo razškopiti, nas prime konjica.“

„Bog se usmili! Dandanašnji je človek poceni kakor živina: kolješ — kolji; kristjan ali podgana — kaj te skrbi?“

„De Waal je krvoločni tiger. Rimski cesarji niso prelili več krvi kakor on...“

Ana je poznala grofa de Waal iz pripovedi svojih bratov; tudi videla ga je, jahal je mimo okna po ulici, baš ko je postal vojaški guverner glavnega mesta. Bil je izmed tistih krvnikov, ki moré manj zaradi namena kakor iz globokega, besnega sovraštva do ljudij, zaradi moritve same. Pripovedovali so, da mu nikdar ne igra smehljaj na bledih, stisnjenih ustnicah, in da v njegovem srcu nikoli ne biva usmiljenje. Vsi poizkusi, umoriti ga, so se bili ponesrečili, med njimi tisti, ko se je grof de Waal, jahaje mimo srdite

množice, nenadoma sklonil s konja iztrgal mlademu židu bombo v tistem trenutku, ko jo je zavihtel — iztrgal mu jo in jo vrgel v sredo množice: štirideset ljudij mrtvih! — Zdaj, ob čimdalje večji nezanesljivosti domačih čet, je grof de Waal podpiral svojo moč s kolonijalno konjico; deloma sinovi puščav, deloma tujci in domačini, podivjani od službe med barbarskim ljudstvom naselbin, so mu bili zagoreli konjiki slepo, strašno orožje. Izpuščena v nemirno množico, je klala takšna četa točno in brez prizanašanja kakor stroj.

„Zborovanje so imeli, javen shod; moj Bog, in zato — ... Ali je še pravica na svetu?“ so govorili v bližini.

Množice, zaprte od vseh strani, vklenjene z gostimi verigami bajonetov, se je polastil povrh nemira tudi neopredeljen, brezumen strah, in se razširil mahoma kakor kuga. Tudi Ano je navdala slutnja, da se bliža nekaj strašnega.

„Kako čisti in beli so stebri arkad pred parlamentom...“ je ponavljala sama pri sebi, samo da ne bi mislila o tistem, drugem...

„Prodrte kordone, ako vam je življenje milo!“ — Klic se je začul in hipoma razmnožil; trenotek kasneje je vstajal iz tisočerihih grl. Masa ljudij se je zganila kakor gosto olje na nagnjeni deski; in jedva se je premaknila, že so zadaj in ob straneh zatrobili rogovi. Kriki, splošno tuljenje trum... Vzprasketali so streli iz samokresov; takrat se je kakor iz zemlje iztrgal divji glas, poln groze, obupa in jeze:

„Konjica! — Konjica!“

Nekaj hipov se je zazdelo, da vse utihne. Molče, brez krika in šuma, kakor čeda je sililo ljudstvo na vse strani. Ana je začutila za seboj stopnico; ozrla se je in videla, da stoji na pragu odprte, razbite prodajalne. Umaknila se je vanjo, preko zdrobljenih šip in vrat, ter si oddahnila v pomirjenosti žrtve, ki je vsaj za trenotek oteta.

Nedaleč so zavrisnili rogovi k ataki. Približalo se je tisto strašno, trdo grmenje asfalta pod stoinsto kopiti; krik ki se je zopet porodil, se je kmalu združil s pokanjem karabink. Nad glavami tolpe so zavihrali beli burnusi, zalesketale široke sablje in naglo svetlikanje strelcev. Zdelo se je, kakor da prodira strašen klin vse globlje in globlje v živo, drgečoče, ječeče testo.

Že je videla Ana postave konjikov, divje izkrivljena lica, telesa, skrčena na sedlih, maha-joča z oboroženimi rokami kakor truma satanov.

Tisti hip pa se je zgodil čudež.

Iz enega grla je zaoril — iz množice — krik, tako bolesten in žaloben, obenem pa tako

rezko in presunljivo glasan, da je otrpnilo v njem sleherno gibanje:

„Brate bijete! — Neoborožene brate...“

Zazdelo se je, da je pritisnila težka zavora na hitrost smrtonosnega klina; kakor da bi šinila iskra iz električne duše množic ter prešinila jez-dece vse hkrati, in jih vzdramila iz ljutih sanj.

„Brate bijete...“ je ponovil tisočerni krik.

In kot od magične sile so se povesele sablje in cevi karabink; konji so obstali. Zavladala je skoraj grobna tišina, ki so jo motili zgolj srditi klici poveljnikov in čudna, kakor preplašena grožnja rogov.

„Brate...“

Glas se je dvignil in zamrl v pošastnem, mrtvaškem grmenju nerazločnega kaosa krikov. A ta hip se je klin konjice zmedel, kakor v hipnozi so roke obračale konje — minuto še — in jezdeci so krenili nazaj, s počasnim korakom premagancev.

Ana je dvignila roko nad oči: eden je bil ostal. Mlad častnik, bled pod zagorelo poltjo, obraz obrit, ustnice stisnjene, je ostal, kakor je bil prijezdil na čelu. Ko se je obrnil, da krikne s hripavim glasom nekaj nerazločnega za svojci, se je Ani zazdelo, da ima okrog oči in ust iste grozne, bolestenodivje poteze kakor grof de Waal. Nekaj se ji je skrčilo v prsih. Častnik pa — ali je blaznel? — jedva trideset korakov od nje, je ta hip pognal konja, dvignil sabljo in se zaril v množico naprej.

In zdaj se je vrgla tolpa nanj, kakor močnejša zver, objela ga s stoinsto rokami ter ga potegnila s konja na tla. Še parkrat se je zalesketala sablja v čistem, hladnem večernem vzduhu; nato se je zgostil nemiren klopčič, obdajaje se s srditim krikom in mahanjem rok...

Ana je videla, kako drgeče v sredi tega klopčiča strašna, toda pojemajoča borba. Ljudstvo se je gnetlo semintja. Toda njo je grabilo za grlo tako ostudno, neznosno čustvo: da je bil on — on med vsemi temi tisoči edini junak, in kako tako strašno podlo in strahopetno je, da ga ubijajo.

„Nikarite! Pustite ga, mrzke duše!...“

Ali je bil njen glas? — Vrgla se je med ljudi, pehaje s šibkimi komolci. Kakor da bi trajala celo večnost, ta pot do njega...

Zdajci se je zopet razgrnilo rjojenje med množico: krvava roka je dvigala nad tistim klopčičem okrvavljen kos človeškega mesa!

Ana ni slišala, kako so zatresketali krogļemeti. Množica jo je vrgla na drugo stran in jo nesla s seboj. Ljudje so padali na desni in levi;

čez dolgo časa, ko je zagledala okoli sebe hiše domače ulice, ne vedoča, kako je pribežala vanjo, je začutila sklenje na desni rami in lepljivo vlažnost po životu in rokavu.

Stopila je v obednico. Oče je klečal ob postelji — brat je bil mrtev, mlajši je škripal pred oknom in s patetskimi vzmahi stiskal pesti.

Brez čustva, brez misli je Ana kriknila z blaznim, hripavim krikom ter se zrušila na tla

4.

Dolgo je moralo trajati... Drevesa so stala gola, oster piš je pometal listje na ulicah — zakaj ljudje so se še vedno morili za staro bodočnost, za novo prošlost, za krivo pravico in za nezmiselne misli. Še vedno je tekla kri, svetost rodbine in ognjišča se ni bila vrnila, delo, ki so se v njegovem imenu razigravale vse strahote, je počivalo prej kakor slej.

In če pokanje pušk in hrup množic skozi zaprta okna ni prodiral v sobico, kjer je prebotala Ana svojo težko bolezen — vesti so prihajale vendarle; slišala jih je v polglasnem razgovoru domačih, ki so se pomenkovali za zaprtimi vrati.

Mlajši brat je bil postal čudno nežen do sestre; zdelo se je, kakor neverjetno je bilo, da ga navdaja odkritosrčna ljubezen in resnična skrb, kadar čuje noč in dan ob njenih blazinah.

Ko se je prvič zavedla, je videla njegovo lice nad svojim in čutila njegovo dlan pod glavo. Nekaj težkega in zoprnega ji je navdalo srce; toda na spominu je ležalo kakor bela megla, ki se le nerada in leno umika šibkemu, rahlemu dihu.

Molčala je, kajti zdravnik ji je bil prepoval naporne razgovore; a dočim je mislil komaj potolaženi oče, da Ana počiva, je ona brez prestanka premišljala: kaj je bilo? — dodajala spomin za spominom in gradila sliko tiste strašne ure, dokler ni stala jasna in osvetljena pred njo.

Bratove oči so zrle tako toplo in skrbeče.

„Zdaj ti je bolje, Anuška...“ je govoril z nenaravno nežnim glasom. „Kmalu pojdeva skupaj na izprehod: ali boš hotela? — Ko si ležala bolna in si bledla po cele noči, ne veš, kolikokrat sem si očital, da sem se v teh časih tako malo menil zate, in kolikokrat sem spoznaval — kaj bi izgubil s teboj. Ti moraš biti natiem pač huda name... Oprosti, da si preveč samevala, revica!“

In kakor besede, tako je bil prisiljen smehljaj, s katerim se je sklonil k nji, da jo poljubi na čelo. Toda naglo je umaknil obraz: dvoje

oči, široko odprti, ga je gledalo s tako brezdanjo grozo, kakor da bi smrten stud iztezal dvoje bledih rok in se branil: pusti me, pusti!

Brat je zardel, prebledel in vstal od postelje.

„Bolna si, Ana,“ je dejal z istim sladkim glasom, a zdaj je bil trepet v besedah. „Bolezen ti je ranila dušo, zato me sovražiš...“

Dva dni ga ni bilo k nji. Tretji dan je prišel, in nato dan za dnevom, toda ni ji več vsiljeval prijaznosti, niti ne skrbi. Zdelo se je marsikdaj, da išče besed, da hoče vprašati in govoriti, in da bi rad izdaval tisto vprašanje, pa mu tiha bojazen ne dá. Ana je zdaj pričevala razumevati, kaj ga vleče k nji; jasnilo se ji je, da je morala v bledenju svoje bolezni govoriti o tistem groznem, ostudnem, nizkem umoru tam na Parlamentnem trgu in o svojem nenadnem sovraštvu do brata in do vseh ljudij, ki moré in rešujejo svobodo — da bi enkrat vsepovsodi kraljevala podla pravica drhali.

„Vse, kar je mrzkega, se zbira pod rdečo zastavo...“ je šepetala izmed stisnjenih ustnic, zavedajoča se, da bi mogla ona s svojo šibko žensko roko prav tako moriti in ubijati, le ne mogotcev, močnih in pogumnih, nego suženjsko golazen, ki zato trpi in mora nositi svoj jarem, ker je preveč neplemenita za svobodo in v svoji borbi za vsakdanje nasičenje sovražnica vsega, kar je lepote in sile na zemlji.

Med temi mislimi se je včasih začrtalo takšno divje sovraštvo do svojcev, do živega in do mrtvega brata, da je vztrepetala pred njim.

In kadar je sen razvijal svoje slike, je prijahal tisti bledi, mladi častnik na afriškem šarcu, jezdil v krvižejno tolpo, ostal sam, zapuščen od svojcev in poginil raztrgan od suženjskih rok — in zopet je grabilo Ano tisto daveče čustvo, ki ga je tešil in uspaval šele maščevalni govor kroglijemetov.

Prišlo je jutro po takšnih sanjah. Ana, ki je bila že okrevala, je stala pred oknom, gledala prvi sneg in hrepenela po izprehodu. V kaminu je prasketalo, na šipah je stala rosa, na mizi se je hladil nedotaknjeni zajutrek.

Hlad je udaril v sobo; vrata so se bila odprla, oče je stal na pragu. Ves reven je bil te čase: kota na čelu sta se mu zajedala globoko v senci, lasje so bili trdi in osiveli, obraz — bled, in ustnice so mu hip za hipom drgetale kakor človeku, ki molči o bridkih rečeh.

Sedel je k nji ter jo prijel za roko.

„Dobro jutro, detece... Ali hočeš, da se peljemo danes vsi na izprehod? — Lepo vožnjo bi imeli...“

Ana je nestrpno odkimala :

„Ne. Idite sami!“

„Povabil bi Heleno,“ je nadaljeval oče.
„Ona zdaj toliko žaluje in sameva...“

„Njo?“ je vzkipela Ana. „In k bratu — k njemu bi jo posadil, da bi se spominjala vso pot? Ali ne veš, da je zblaznela? Ali ne razumeš njenih oči? Tam je blaznost na dnu... Ne vabi je nikdar več; pomisli, kakšna čuvstva jo sprejemajo na našem pragu...“

„Kakor hočeš,“ se je vdal oče s potrjim glasom. „Mislil sem dobro, a — kaj je danes siva glava!“ Odkušljaj je, kakor v zadregi. „Ana... Tudi tebe gledam — čudna si! Zakaj mi ne zaupaš, kakor včasih? Ti nosiš bolečino v sebi: strah te je bilo poslušati, ko si ležala in bledla... Ana, otrok moj, kaj si videla tisti nesrečni dan?“

Ana mu je iztrgala roko, planila k omari ter se stisnila za njo, kakor da bi bežala pred smrtonosnim dotikljajem:

„Pusti me, ne vprašuj!“ je izpregovorila z gluhim, izdavljenim glasom. „Mrzim vas vse, sovražim vas — čemu me mučite? Življenje je postalo strašno in blazno — vi pa še vedno mučite; čemu? Zunaj streljajo telesa, vi tukaj mi morite dušo — čemu? Ne vprašaj me nikdar več; prisegam ti — kakor me zopet vprašaš, skočim tu doli, kakor gotovo... — Pojdi, pusti me samo!“ je kriknila naposled s toliko muko, da je oče vstal, ves sključen, zakril z roko oči in odšel.

Ana se je pričela mehanično napravljati. Že je stopila ogrnjena k vratom — pa je prišel brat. —

Sovražno so ga pomerili njeni pogledi.

„Sestra,“ je pričel naglo, s presekanim glasom, „govoriti moram s teboj... Ti ne veš, da vem vse, kar si povedala v svoji bolezni... Ne vznemirjaj se... In ti veš — vse — o meni... Ti — me sovrašiš! — Ne taji...“

„Ne tajim,“ je odgovorila Ana mrtvo.

„Tudi jaz ne tajim, da sovražim tebe: zdaj ti povem, da je bilo vse zgolj komedija. Moral sem vedeti, opazovati... Sovrašiš me; toda poslušaj me — ne daj si v glavo, da bi šla in — ne, saj ni mogoče, ti sama si bila naših misli! Ana, ostani doma, bolna si.“

„Ti meniš, da bi šla in — povedala? je menila Ana s porogljivim nasmehom. „Strahopetec, kakršni ste vsi! Moriti in bati se... Kdor mori in se boji, je zločinec od začetka.“

Hotela je mimo njega.

„Ne hodi iz hiše!“ je kriknil brat, prepaden in razburjen, ter razprostrl roke.

Takrat se je spačilo Anino lice do tiste ostudnosti, ki jo daje ženskimi samo brezmejno, živalsko sovrašstvo; oskalila je zobe, sklonila se k njemu ter mu pljunila v obraz.

Brat je zakričal in dvignil pest. Toda omahnila mu je, ko se je srečalo oko z očesom.

Ana je šla mimo njega...

„Malo mi je še dodati,“ je zaključil Maksimka, držeč se za podplate in zibaje se z desne na levo in nazaj. „Šla je, izdala brata in vso kompanijo, in se ni vrnila nikdar več. Bržčas je poginila; sama ali drugače — kdo bi izvedel v takšnih časih! A to istorijo sem povedal za primer, ko ste prej dejali, da ni zmage brez uničenja nasprotnika; in dokler ima nasprotnik le še eno estetsko pozo, živi, makar po smrti! Kadar pa se bije kanalja za svoje takozvane pravice, ima vselej smolo, da ostaja estetska poza vsa na drugi strani, in to ni lepo, ni koristno. Vi, dragi prijatelj, če se vam zahoče s pridom ugonobiti kogarkoli — ubijte najprej njegovo estetiko; človeka je manj težko. To je važno, posebno kjer so udeležene ženske...“

Pomežiknil je; nato mi je povedal svoj doživljaj z Dimitrijem Puzatim v novi, zanimivejši varijanti.

IVAN IVANOV:

MOJA PESEM.

Čez vse ravni, čez vse vodé
tožeča moja pesem gré.

Pri tebi se ustavila,
o meni ti bo pravila,

kako trpim, kako težkó
brez tebe je življenje to!

IVAN LAH:

PESNIK I. S. MACHAR

V BOJU ZA ANTIKO.

Rim.

(Konec.)

Pesnik je potoval l. 1906. v Rim in je napisal to knjigo kot potopis. Toda njega niso zanimale pokrajine, stavbe, vile, palače mesta samo na zunaj, ampak poznal je njih zgodovino, njih notranjost. Zato je njegov potopis knjiga, ki se povsem odlikuje od drugih podobnih knjig. Sam pesnik piše v uvodu, da je napisal to knjigo, ker mu dozda še nobena knjiga ni povedala, kaj je Rim. Hotel je pokazati antiški, papeški in moderni Rim. Nenavadno natančno poznanje zgodovine, raznih dogodkov in anekdot, krepko in jedrnatost slikanje historičnih oseb, jasen pogled v zgodovino, vse to mu je pripomoglo, podati delo posebne vrste, ki je moglo vzbuditi pozornost in navdušenje. Machar je poznal stari Rim temeljito, a tudi papeški Rim mu je bil dobro znan*). Rim mu je „mesto strašno, mesto veliko, ki je v sebi osredotočilo zgodovino sveta in določalo usodo ljudstva.“ Machar pa kaže tudi prehod starega in papeškega sveta v narodno in moderno Italijo, in kadar slišimo na promenadi zvižge, ko svira godba dinastično himno, vidimo socializem in anarhizem, ki vstajata proti starim časom.

* * *

Ako sta vzbudili že prvi dve knjigi mnogo šuma v češki javnosti, je dosegel Macharjev

*) V „Času“ in „Naši dobi“ (1908) je priobčil Machar vrsto epskih pesmij iz srednjega veka, renesanse in reformacije, ki bodo nadaljevanje „Strupa iz Judeje“.

„Rim“ vrhunec senzacije. Skrajno protiklerikalno stališče, ki ga zavzema autor in njegova pikra beseda, s katero zna slikati nasprotja, sta tu in tam zvodila pisatelja na bojna tla. To je vzbudilo na eni strani mnogo navdušenja, na drugi mnogo odpora. Razne revije so prinesle vrsto študij o Macharjevih delih iz antike. Tu so se razmotrivala tudi nekatera časovna, za nas zanimiva vprašanja o vrednosti antike, o antiki in moderni umetnosti, antiki in našem srednješkem vprašanju i. dr. Dr. Chalupný je izdal posebno brošuro: „Antika in moderno življenje“), kjer natančneje prebira in podaja rezultat boja za antiko v zadnjem času. Dr. Chalupný se je postavil proti Macharju in drugim propagatorjem antike, češ da so enostranski in da pretiravajo. „Ni je kulture, ki bi stala v vsem nad kulturo drugih časov in ki bi se ne mogla ali ne morala od njih v nekaterih smereh učiti.“ „Ne smemo verjeti, da so posamezne osebe tipični predstavitelji splošnosti.“ Ali da je bila antiška kultura res velika, nam dokazuje to, da je imela toliko vpliva na vse bodoče dobe. Vzbudila je renesanso, vzbudila je nemško klasično umetnost, k nji so se dvigali največji mojstri-umetniki vseh časov. Toda pozabiti ne smemo, da si je tudi rokokó domišljjal, da je blizu antike, da so tudi „nemirni“ romantiki hoteli biti antiški, da se govorilo o Heinejevem helenizmu. Vprašanje je,

*) „Antika a život moderní“, časová úvaha. Nakl. „Přehledu“. Praha 1908.

katera doba je prav pojmovala antiko. Antiška kultura je predelala vse faze in je dala bodočim rodovom nekaj navod, ločiti pravo od nepravega. Toda bodoči rodovi so dosegli renesanso — ne antike — in po renesansi so padli celo v rokoko: to znači, da se nazori narodov o lepoti i. dr. ne morejo kratkomalo vzgojiti z antiko, ampak da se razvijajo z duhom časa. Zgodovina uči, da je bil razvoj umetnosti v kakem narodu odvisen bolj od mnogih drugih faktorjev, nego samo od poznanja antike.

Srednjeveški človek dolgo ni mogel najti samega sebe. Polje dela, ki ga je imela izvršiti kultura, ni bila več inala Gracija ali obljudena Italija, ampak vsa široka Evropa. Zato je kultura na Grškem potrebovala samo tri stoletja, da je dosegla svoj vrhunec; od propada rimske države do renesanse pa je bilo treba tisoč let. Srednjeveški človek je posegel po antiki in se učil pri nji... Sad te šole je bila renesansa. Ob antiki so vzrastli tudi današnji, moderni narodi. A kaj sedaj s staro učiteljico? Ali je že izpolnila svojo nalogo in naj li gre v pokoj, ali naj ostane zvesla svetovalka pri otrocih, da nekega dne ne pozabijo njenih naukov in da ne zaidejo na napačna pota?

Tu stopa pred nas šolsko vprašanje, ki je danes tako v ospredju, da se mora zanje zanimati vsak inteligent. Debele knjige so se napisale o tem, da, cela društva si stoje nasproti, ki se bore za klasično gimnazijo in proti njej. V „Čechische Revue“ (1907) se je razvil boj med prof. Peroutko, ki je dokazoval, da je i „slabo poučevanje latinščine in grščine boljše, nego nič“, prof. Krejči pa je dokazoval nasprotno, da je antika dovršila svoj namen, da za nadaljnji razvoj narodov ne more z ničimur več prispevati. Grki in Rimljani so dovršili svojo nalogo v zgodovini in so odšli. Kar se je dalo iz njih porabiti, se je porabilo, kulture modernih narodov so že silnejše, nego je bila antiška kultura.

Ni čuda, da so se na to čuli tudi glasovi, da je latinščina potrebna samo zaradi teologije, da je današnje učenje klasičnih jezikov na gimnaziji ostanek srednjeveške latinske šole. Seveda so se proti tem trditvam oglasili članki iz vrst profesorjev*). Vkljub temu je pokazala srednješolska anketa, da stara gimnazija nima več mnogo prijateljev, ker je nudila le forme brez duha, tako da se je lahko zgodilo, da je imel realec več pojma o klasični literaturi, nego

gimnazijec. Zato bo antiška kultura vršila v narodu svoj namen, kadar bo v prevodih postala last ljudstva. V tem je torej popolnoma zmagal Machar.

Odličen pedagog je zapisal stavek: „Ako hočete ljudstvu rešiti klasično kulturo, rešite jo iz rok klasičnih filologov.“*) — Nanovo vvedeno reformno gimnazijo so takoj napolnili učenci, s čimer je javnost izrazila svoje mnenje o klasičnem študiju. Reforma gimnazij pojde v smeri proti formalnemu učenju za antiškega duha.

In moderna umetnost? V popolnem nasprotju s šolo išče moderna umetnost stikov z antiko. „Wir flüchten uns zur Antike, wie zu einer erlösenden Macht und wenden uns Schönheit suchend aufs neue als Schutzflehende zu den Altären der Götter.“ Tako je napisal v daljšem stavku v lanskem „Kunstwart“ Aleks. von Gleich-Russwurm. „Spoznali smo, da antika ni mrtva, da za današnjo kulturo ne more biti mrtva“ (Peroutka). „Danes, kolikor morem soditi, je za češkimi gorami prej ko ne moderni povratak k antiki, namreč k študiju njenega duha in njene vsebine.“ (Isti.) Moderna umetnost je šla iskat lepote po svojih potih. Od najnižjih sfer življenja do najbolj mističnih daljav, od najbolj perverznih čustev, do najnenaravnejših duševnih refleksov, vse je preiskala. In kaj je našla? S kako samozavestjo je nastopila proti starim šolam, proti šablonam, proti umetnosti iz poklica! Moderni individualizem je vplival tudi tu in je razbil stare nazore. Toda to je bil samo prehod, prepod. Danes se govori o novem idealizmu, o novem romanticizmu itd.

Umetnost išče novih stalnih tal, in glejte, ta mogočna moderna stremi tja, kamor so šli vsi v šolo, k antiki. Toda moderna pojmuje antiko po svoje — ne klasično. Pojmuje jo, ali hoče jo pojmovati, kakor Nietzsche, ki se je kot klasičen filolog postavil proti klasičnim filologom z besedami: „Was ist an ihnen klasisch?“ Nietzsche je stavil antiko tako visoko, da je smatral nje pojmovanje za nas nemogućim; zato se je jezil nad onimi, ki so se upali dotikati se je. A v pravem pojmovanju antike je hotel preroditi današnjega človeka. V tem je Machar glasnik Nietzschejevih idej. Nietzsche sam je napisal besede: Mein Ziel ist reele Feindschaft zwischen

*) V Slovencih je pisal o tem vprašanju mnogo prof. dr. Jos. Tomiňšek.

*) Znani pedagog prof. Drtina je na dunajski konferenci predlagal, da se latinščina pomakne v višje razrede; grščina, ta plod novohumanizma, naj se odpravi in dela klasičnih literatur naj se dajo mladini v prevodih. Če danes čitamo Tolstega, Ibsena in druge mislece našega časa v prevodih, zakaj bi ne mogli tako uživati klasikov.

unserer jetzigen Kultur und dem Altertum zu erzeugen. Wer dem Ersten dienen will, muss das Letztere hassen. V „antiki“ je izrazil Machar podobno mnenje. Torej ne šolski klasiki morejo vplivati po svoji dosedanji metodi na moderno kuturo, ampak vpliva naj antika kot celota, s svojim duhom in vsebino, pojmovano tako, kakor nam jo kaže nepristranska zgodovina o razvoju časa. —

Znamenje dobe je, da išče moderna novih potij: k antiki, k renesansi, k romantiki, k mitu. Morda je to pojav, ki ga je označil že Oskar Wilde o svojem delu „Upadek laži“. Moderna je bila preporod za umetnost, in vprašanje časa je, kam krene v najbližnji bodočnosti njena pot.

* * *

Zdelo se mi je primerno, izpregovoriti obširneje o Macharju in njegovem boju za antiko. V svoji literaturi imamo veliko vrzel, ki kaže popoln nedostatek dobrih prevodov iz klasičnih literatur. O tem opravičeno piše prof. dr. Tominšek (Lj. Zvon 1908.): „Vsaka beseda (namreč o staroklasičnih delih) ostane za nas le prazen zvok, dokler nimamo v slovenščini Homerja, Horacija, Katula, Sofokleja, Aristofana...“ Pa ne samo dobrih prevodov nam je treba, ampak tudi boljšega poznanja antike, njenega duha in življenja. V tem oziru gotovo tudi reformirana srednja šola ne bo mogla storiti vsega, saj je danes javna vzgoja že silnejša od šolske vzgoje. Zatorej bo tudi naša dolžnost, osvojiti naši literaturi velika dela starega sveta, a obenem pokazati tudi antiko in njeno življenje v pravi luči.

Z ULICE V SARAJEVU.

POVEST ŽURNALISTA.

IV.

(Dalje.)

Drugo jutro — v nedeljo predpoldne — ko sem se že do malega napravil — manšete sem menda natikal in brke uravnaval — zadoni in zabobni nenadoma po vratih dvoje rok naenkrat, in predno sem se utegnil oglasiti in dobro okreniti, je že stala kontoristka Minka sredi sobe, se me oklenila in se stiskala k meni, kakor bi se baš dvajset let ne bila videla.

„Oh, to mi je bilo dolgčas za tabo!“ je naglo in odkritosrčno tožila. „Na domačem kolodvoru sem čakala ravno eno uro na vlak iz same nestrpnosti. In ko smo se odpeljali — joj-mene! taka vožnja! Kar tako je šlo: ciga, caga, ci-ga, ca-ga!“ —

Kazala je z obema rokama, kako počasi se je vozila, pričela hoditi po sobi, si ogledala posteljo in rekla, da je, „no, za silo,“ se veselila ob oknu nad lepim razgledom, prebrskala popirje na mizi, se vrnila k meni, prijela za oba suknjina roba pod vratom in me vprašala zdrava, rdeča in z iskječimi zobmi, kakor je bila.

„Nekaj neumnega! Poslušaj!“ —

Za kratek čas se je odkašljala.

„Reci!“ — sem ji smeje svetoval.

„Veš, je hudo neumno. No — ja! Ali pa pametno: kakor se vzame. Ampak tisto je gotovo, da je zame zelo važno.“ —

„Govori — naglo!“ —

Priganjal sem jo, Minka pa je gledala napol zvedavo in napol poredno vame, a pri vsem tem nepopisno prisrčno in odkrito.

„Ha — hm!“ — je zakašljala. „Ali me imaš še rad?“ —

„Še!“ — sem odgovoril in jo poljubil; do tistih časov sem imel vse mlade gospe in gospodične enako rad.

„In“ — je poizvedovala dalje — „ali nimaš z nobeno drugo nič? S kakšno tukajšnjo iz tega trga, ali pa pismeno občuješ bogve s katero in bogvekje! O — ja! Rada te imam, ampak ne zaupam ti nič!“ —

„Nič, nič!“ — sem jo tolažil. „Tukaj spodaj streže goste domača hči — s tisto se menim — seveda: samo o potrebnih stvareh!“

„Že vem!“ — je odgovarjala naglo. „Poštarjeva! Tista bleda punca. No, tej te zaupam. Lepa ni, čisto nič lepa, ali ne?“ —

„Res je!“ — sem ji pritrjeval in jo peljal seboj v gostilniške prostore v pritličju na zajutrek. In spotoma sem v mislih preletel prejšnji dan in zlasti večer, pa se mi je skoro na glas srce smejalo v zavesti, da peljem Minko seboj k Fani, da se bova pred Fani tikala, da bova hudo prijazna med seboj ravnotako v Fanini navzočnosti in da si bova tudi — če bog da — prav pred Faninimi očmi pobožala roke. Malo sem zaostal, da sem videl, kako se prilega Minki obleka in slamnik, in prav zadovoljen sem bil.

Spodaj v krčmi je gospodarila še sama stara Neža, ki je bila dekla, kuharica in oskrbnica vse v eni osebi, brisala stole in mize, ropotala s kozarci, pozdravila jako na široko in povedala, da gospodarja in domače hčere ni doma, to pa zato ne, ker sta šla k maši.

Mleko sva pila in domač kruh prigrizavala in še davno nisva bila gotova, ko sta se vrnila poštar in Fani in se oba pri nama oglašila.

Fani je naravnost ostrmela. Saj ji ne očitam, da bi ne bila izobražena, da bi ne poznala mestnih manir, ampak vseeno: premislite! V majhnem trgu — to se pravi na kmetih — stanuje mlad samec, zvečer gre sam spat, zjutraj pa sedi pri zajutreku z mlado, lepo, prešerno in po vseh najnovejših modah in navodilih oblečeno in pokrito mestno gospodično! Poštar se ni zmenil za tujko, ker je imel druge misli. Pred par dnevi je namreč prišel v tiste kraje odnekod daleč krivonos in črn žid, pa hodil od vasi do vasi, od hiše do hiše in iztikal za starino. In vse je pobral, kar je bilo še kaj prida, vse je šlo z njim.

„Preklicani jud“ — se je togotil poštar in kar vidno so mu gledale skrbi z obraza — „vse je pobral ta hlačar! Tudi tisti sveti Jurij, ki sem vam že pravil o njem, ki ga ima kmet Bučar v Potoški vasi in ki bika jaše mesto konja, tudi tisti se ga je prijel! Zdaj so mu še o meni ljudje pravili, pa jim je rekel, da bo tudi k meni prišel! Le naj pride, le naj pride, to mu olajšam

in prikrajšam pot! „Ti preklicani copatar, kaj mi je napravil škode!“ —

Fani se je že preoblečena vrnila in stregla kmete, ki so bili prišli in posedli okrog miz, ko je poštar še tarnal. Šele službeni posli so ga prekinili.

Midva z Minko sva se zabavala in smejala naprej in naprej in baš tedaj, ko je šla Fani mimo, sem pobožal Minkino roko — prav nežno, ljubeznivo. Jaz mislim, da je videla. In takrat je bila tudi v sobi, ko je pripovedovala Minka, kako ji mestni znanci in znanke mene očitajo in odsvetujejo, ampak samo zaradi tega — to je jasno kakor solnčna luč! — ker so nevoščljivi, ker najbrž vedo dekleta, da imam tudi jaz njo rad, pa jih kar skomina od same nevoščljivosti.

Kar je bilo še predpoldne časa, in vse popoldne sem ostal pri Minki, hodil z njo, laskal se ji na vse mogoče načine, jo vodil vsepovsod, koder sem vedel in znal in zvečer, ko sva jemala na postaji slovo, sem jo objel vsekrižem — dvakrat od desne, dvakrat od leve in počakal sem tako dolgo in mahal v slovo, da je izginil vlak za ovinkom. Prijetno odobrovoljen in ogret od dolenjskih vin sem odromal naravnost in brez preudarkov na pošto.

„Dober večer!“ — sem pozdravil, predno sem dobro odprl vrata, pa sem se takoj prepričal, da ni nikogar v krčmi: ne domačih, ne tujih. Sedel sem za mizo, in takoj je prišla Fani, — a mrzla, molčeča, slabovoljna.

„Vina prosim, rumenega vina!“ — sem naročil, in ko je odšla, sem se sam s seboj pogovarjal: „Ahà, sem dejal na tiho, ahà!“ — pa sem zopet malo pomislil. Meni se sicer zdi, meni se zares zdi, ampak vendar — vrag ugani in vedi, če je prav, da se mi zdi!“ —

Fani je prinesla vino, sedla meni nasproti za mizo, gledala v stensko uro, ki je visela na steni in enakomerno tiktakala čez dolgo minuto je zavzdihnila in povedala čisto drugače, kakor sem pričakoval.

„Ali sem jaz hudo grda?“ — je vprašala.

„Ne!“ — sem odvrnil. „Jaz ne opazim tega!“ —

„Veste,“ — je nadaljevala — „jaz mislim, da je ravno zaradi tega tako z menoj!“ —

„Kako?“ sem se pozanimal.

„Saj je vam že znano: tega nimam, kar hočem. Pa je v takem slučaju vse narobe v življenju! Človeku se zdi, da tudi solnce ne sije prav, in da je ves svet navskriž!“

Molčala je nekaj časa, podpirala z obema rokama glavo, strmela v mizo in nadaljevala z

nekako pikro gesto. „Vi drugi imate dekleta, dekleta imajo vas, vsi gledate pred sabo lepo bodočnost, jaz pa nič. Veste, kaj je to: nič?... No, no! Sicer je pa vse zaman. Besede ne pomagajo in tudi dobre misli ne. Kar tako živimo, živimo pa trpimo! Bo že kako, ali ne?“

Jaz sem bil od nekaj čudovito občutljivega in mehkega srca, ki se je talilo in topilo od samega sočutja v tistih časih posebno spričo mladih gospa in gospodičen. Moj Bog! — ko sem videl takole Fani žalostno pred seboj, pa se mi je pričelo kar znotraj nekaj tresti, kakor bi imel vso drobovino iz živega srebra, in kar neskončno rad bi jo bil kako potolažil, da ni poštar pokazil vseh mojih najlepših namenov.

Zunaj v veži namreč je vstal nenaden ropot in prepir, nekaj je padlo trdo na cesto in kričalo in jadikovalo prav tako kakor človek. S Fani vred sem stopil iz sobe in razločil v mraku na pragu poštarja, vsega rdečega od jeze, in onstran ceste v jarku majhnega suhega človeka, ki se je zelo pritoževal nad poštarjevo gostoljubnostjo.

„Pomislite,“ — je silil vame poštar — „le vi to nesramnost preudarite! Pride, kaj ne, pride ta preklicani hlačar in nesramni jud, med mojo starino prišemi, kaj ne, in še predno, veste, kaj vidi, že zabavlja. Že prigovarja, da ni vse skupaj nič posebnega, kaj ne, pri tistih svečnikih se ustavi, ki imajo levje noge in so brat bratu vredni desetak, nosljá krog njih, vsakega posebe ovoja, pa veli: „Nü, nü, koliko to?“ — „Desetak!“ — rečem jaz. „He, he, he“ — se mi posmeje jud — „pet grošev“ — ponudi — „nü, nü, nü“ — in se mi posmehuje: „hè-hè-hè!“ — Pa jo je izkupil natanko od mene — ta preklicani hlačar! Kajne, prav, salament!?“ —

Tako nekako — z vsestransko mešanim razpoloženjem se je končal tisti večer. Ko sem ležal že pod odejo in gledal v temni strop nad sabo, so se vrstili pred mano dogodki vsega dneva. In vmes mi je prišlo na pamet, kako se mi je zahotelo nagajati poštarjevi hčeri z Minko, če mogoče, celo žaliti jo, mučiti. Pravzaprav čisto nepremišljeno, brez namena, samo od sebe je prišlo vse, brez zlobe, ampak vendar — čemu, čemu?? Ali ne?

V.

Rekel bi, „slučaj usode“ je bil ali „življenje“ je tako hotelo, da sem se še enkrat srečal in sešel s tistim maloznanim železniškim poduradnikom, ki sem ga bil brez olepševanja in hvalisanja natanko tako, kakor sem na tem kraju poročal in opisoval, postavil nekega lepega večera

zaradi nepotrebnih sitnosti na plano. Na poletn praznik — Veliki Šmaren je bil ali kaj sličnega — sem zašel malo daleč iz trga in se vračal že jako pozno preko vasic in mimo samotnih hiši proti stanovanju. Lepa noč je bila — dobro mi je obtičala v spominu — brez lune, ampak višava vsa v zvezdah, rimska cesta dvakrat širša kakor ljubljanski glavni trg, dolga pa od obzorja do obzorja, polja na desno in levo mračna in tiha in iz njihovega mraka in tišine je hitelo tisoč in tisoč glasov črnih murnov in čričkov, ki so sedeli pred svojimi luknjami, ali se gugali na travnatih bilkah.

Tudi kmečki fantje so peli in vriskali, in — po pravici rečeno — jaz nisem bil nikoli poseben prijatelj takega fantovskega vriskanja in še posebno ne ponoči in na samem. Fantje so kajpada pijani, in vragvedi, kako se jim neumno okrenejo muhasti možgani, ko srečajo gosposkega popotnika sredi teme in svojih potov in cest.

Ogniti sem se mislil, pa je bilo že prepozno. Kar izza črnega skednja so zavili, kakor bi jih veter nosil, in naenkrat jih je bila polna pot. —

„Kaj pa ta?“ — so se vprašali in obstali in takoj sem čutil, da ne bom doživel bogvekakšne slovanske gostoljubnosti, ki je tako sloveča in blaga.

Eden je zaklel, drugi zarobantil, tretji udaril z nekakšnim polenom ob leseni skedenj, da je zagrmelo, kakor bi zapelo sto bobnov ob enem.

„Kaj pa slepariš tod?“ — je prišel glas iz njihove srede, in ne bi bilo dobro, če bi ne primahal ravno tisti usodepolni trenotek dozdevno zelo pogumen možakar, se ustavil korak pred mano in se zadril nad njimi kakor nad otročaji.

„A-hà!“ — je rekel. „Vi ste! Železniški delavci! Pijete in rogovilite kakor zveri, v službi zahtevate pa povišanje plače! Vam jo bom povišal in sicer tako jo bom povišal, da vas vse skupaj zapodim s trebuhom za kruhom!“

Tako se mi je zdelo, kakor bi jih jedla sama tema. Kar izginili so tiho — brez sluha in duha in naenkrat sva bila sama s pogumnim tujcem, v katerem sem polagoma izpoznal tistega železniškega poduradnika, ki sem imel vsled najnovejšega slučaja zelo neroden posel z njim. Tudi on me je spoznal. Malo vinjen je bil, pa sem mislil, da mi pove v jezi spomina vse kaj drugega in vse drugače, kakor mi je povedal.

„Ahà! Se pozna, kaj ne? Pijan sem bil takrat, pa sem bil neslan. Ste prav napravili — hvala Bogu! Čemu prenašati sitnosti! Veste, pa še zaljubljen sem bil! No — saj sem še! Kaj

bi tajil resnico?! V Fani! Lahko bi me vzela. Izobražen sem, pet gimnazij imam in tudi nastavljen sem stalno. Ampak to je drugače! Rada me nima!“ —

To me ni vse skupaj nič zanimalo, s tistim, kar je pozneje povedal je bilo drugače. Povabil sem ga seboj v gostilno, ki stoji takoj ob početku trga, naročil kapljo dobrega vina, pa ga poslušal.

„S Fani“ — je brezbrizno kramljal — „sva govorila o mojem položaju in o njenem, no, in o vašem tudi. To se pravi: Kolikor se je že dalo o tej stvari pomenkovati. O meni sva bila naenkrat gotova. Srca manjka. Trikrat nič! O njenem, to se pravi pravzaprav: o tistem pisatelju sva pa dolgo besedičila. Pa tudi ni nič! Prvič je noče, drugič sem pa jaz ravno takih misli, kakor vsi vsakdanji ljudje. Pisatelj — to je ničla! Sploh umetnik! Je že res, da je umetnost nekaj lepega, ampak mi nismo zanjo. Premalo nas je!“

Molčal je in pil, pa zopet pravil — kar tako, kakor bi sam sebi govoril.

„Veste, pa vi ste ji tudi všeč. Njej je sploh vse všeč, kar živi le majhno v stiki z literaturo. Jaz mislim, da bi vas takoj vzela — če bi bilo vam do tega, seveda! Pa je z vami ravnotako — oprostite! kakor z onim. Žurnalist, kaj ne? No, le pogledjte: premalo nas je!“ —

To mesto njegovega pripovedovanja me je zelo čudno zadelo. Namreč: da bi me ona vzela, če bi bilo meni do tega, ker bi ona vsakega takega vzela, ampak ni nič z nami... Jezilo me je! Saprament, kaj smo mi vsi skupaj res samo zato na svetu, da se nas poslužijo ljudje šele takrat, kadar nas več ni!? In da bi takole govoril vsakdanji človek, ki ni s sabljo in uniformo vred toliko vreden kakor naš poslednji odpadek. Saprament, ali ne?

„Pa sem vseeno“ — se je moj družabnik nenadoma oglasil nekako tako, kakor bi se bil dolgo pripravljaj za to izjavo in bi izdajal z njo nekakšno tajnost — „pa sem vseeno“ — je ponovil po odmoru — „enkrat sem poskusil s pesmimi. Eno sem zložil, pa sem ji jo pokazal. Dobra pesem! Moj znanec, ki igra klavir, je rekel, da bi se pela lahko na tisto Schumannovo melodijo: „Ich grolle nicht!“ Takole se glasi:

„Kadar noč je, kadar dan,
vedno mislim nate jaz,
Ker te nimam, je grenak
mi življenja čas.“

Pa nisem nič dosegel, ker se je smejala. Deklamiral sem svojo pesem, pa se posmehuje. Srca manjka!“ —

Moje misli so bile zašle čisto na druga pota. Jeza in slaba volja sta me minili nenadoma kakor vselej. Malo je zavrelo po meni, preko možganov je letelo kakor grda ptica, splahutalo s perutnicami, neprijetno zadelo dušo, pa vse skupaj izginilo. Vse zoprnost je prešlo, misel na svatbo, zlasti na svatbo s Fani pa je ostala. Da bi me ona vzela: pogledajte! Odšla z menoj, se sukala vedno okrog mene in me kratkočasila s svojo izvirnostjo. Ženo bi imel, gibal se do malega v drugem življenju kakor do zdaj.

Mislil sem, sanjal in čisto nič več ne vem, če sem se sploh poslovil od železničarja, ali se nisem. Na pošto sem prišel pozno in našel Fani zadaj za hišo na klopi. Samo, zamišljeno, kakor je bila po navadi.

„Kaj pa premišlujete?“ — sem jo vprašal po pozdravu.

„Kaj pa vi?“ — se mi je nasmehnila in nisem ji ostal na dolgu z odgovorom. Tako sem povedal, kakor je bilo res.

„Premišljam“ — sem dejal odkritosrčno, „kako bi bilo, če bi vas vzel. O najinem zakonu mislim!“ —

„Kje?“ — se je začudila. „V božjem imenu, zakaj, kdaj, kako?“

„Kje?“ — sem ponavljal za njo, izpraševal in odgovarjal. — „Tam, kjer bi vam bilo drago; kdaj? to bi se dogovorili; zakaj? zato, ker vas imam rad, in kako? tako, kakor vsi drugi spodobni kristjani: pred oltarjem v cerkvi s štolo, blagoslovljeno vodo in pobožno pridigo.“ —

Kar jemalo jo je od samega iznenadenja in začudenja. Meni pa je vse tisto, kar sem na njej opazil, začuda dobro delo in za nadaljnje pomenke sem dobil pravo slast.

„Za pričo“ — sem razkladal prav prijetno mirno — „bi šel z mano vaš oče, vam bi pa jaz pripeljal svojega prijatelja slikarja. Ima jako lepo brado! Svatbe ne bi rad imel, ker mi je zopern hrup in zlasti oficijalne napitnice in govorance. Kar kmalu po poroki bi se odpeljala na svatbeno potovanje. Za kam ste vi? Jaz sem za morje!“

Zdaj se je pričela smejati. Toda kar videlo se je, da po sili. Jaz pa sem razkladal naprej, da ni treba delati vsem ljudem na celem svetu po enem samem kopitu. Midva na primer se najprej poročiva, potem se šele globočje spoznava, tesneje spoprijateljiva in — upajva za trdno! — medsebojno temeljito zaljubiva.

Malo sem premišljal, pa sem se naenkrat s tako veselohudomušno slastjo domislil na pisa-

telja Svečana, da nikoli tega. In nisem mogel drugače, kakor da sem še naslednje povedal.

„Veste kaj, za vašo pričo povabiva pisatelja Svečana. Midva sva se v zadnjem času tako bližje seznanila!“ —

„Kje pa, kako?“ — je vprašala in vse misli so se ji menda obrnile k njemu. In ker sem bil že v vseh ozirih tisti večer odkrit, sem bil še v tem slučaju.

„Oklofotal me je!“ — sem povedal.

„Kje pa?“ — se je smejala na ves glas. „Povejte, lepo vas prosim, kako pa je to bilo, in kdaj, zakaj?“ —

Očividno je bilo, da se je bolj zanimala za klofuto, kakor zame in za vso slovito mojo svatbo.

VI.

Bližal se je čas, ko je bilo treba pripravljati brašno in misliti na odhod. Nazaj je bilo treba odromati v preveč znano in vsakdanje mesto, lotiti se enakomernega posla, presedeti lepe in nelepe dni v uradu in preživeti tedne in mesece, ki bodo čisto enolični, brez važnejšega dogodka, komaj tuintam z zoprnostjo v svoji sredi, ki jo pozabi srce počasi, z nekakšno nevoljo, ležečo po njem dolgo kakor megla.

Jaz se nisem nikoli rad vračal s počitnic. Vedno so se mi zdele prekratke že same na sebi in poleg vsega tega se je dogodilo ponavadi tako, da sem moral baš takrat na pot, ko se je življenje nekako razcvelo, ko je bilo na vse strani tako dobro in prijetno.

Kakor prej in povsod, se mi je godilo tudi v Koprivnici. Iti je bilo treba — jutri še ne, ampak pojutranjem na vsak način. In kar tako na lepem prekiniti tiste lepe dni, še zdaj nepozabljene poletne večere, ki so me zabavali s šumenjem klasja v vetru, s petjem čričkov in fantov, vasujočih pri svojih zagorelih ljubicah. In nazadnje si nisem mogel dobro predstavljati, kako je pravzaprav mogoče, da se midva — jaz in Fani — kar ravno tako, kakor sva se sešla, tudi razideva. Vam drugim, ki to berete, se zdi to naravno, ampak meni in še zlasti v tistih časih — tega se dobro še ob tej uri zavedam! — se je zdelo tako; kakor bi kdo za resnico izjavil, da odtrga polovico Azije, pa jo priklopi Avstraliji zato, ker je zadnja sama zase premajhna.

Pravzaprav je bilo tedaj res vse skupaj čudno. Fani je mislila — vsaj videti je bilo tako — na tistega svojega prejšnjega fanta, ki se je zmenil zanjo toliko kakor star svetnik za

satanove izkušnje, pa je bilo vendar pri vsem tem vidno in tudi sama ni popolnoma nič skrivala, da ji hodi moj odhod čisto narobe. Takole včasih zadnje dni, ko sva kje sama sedela, se je kar pritislila k meni in me nekako otročje povprašala, zakaj odhajam. Njej bo dolgčas. Pogrešala bo moje dobre volje, ki ji je delala kratek čas, mojega prijateljstva in celo po moji ironiji ji bo žal, češ, da ji je bila ravno tako všeč, ker se ji je vedno tako dozdevalo, da sem ji z njo samo dobro in prav hotel.

Tako je bilo z njo, z mano pa sam ne vem, kako je bilo. Včasih ob popoldnevih sem pisal komptoaristki Minki najognjevitajša pisma, ji zatrejeval vso svojo globoko naklonjenost in pravo fantovsko ljubezen in obenem sem komaj čakal večera, da se snidem na samem s Fani, da se pomenim z njo brez prič in da jo, če bo prilika dovolila, parkrat prav zaljubljeno objamem. In pri tem ravnanju mi ni nikoli prišlo na pamet, da igram komedijo, da se hlinim tu ali tam, da celo lažem tej ali oni v obraz. Narobe sem opravljal vse to s popolnoma mirno zavestjo, da ravnam po srcu.

Zadnji večer je bilo, zunaj so pokrivali nebo oblaki, droben dežek je pršil, in tema je bila gosta kakor preja. Sam sem sedel pri odprtem oknu v svoji izbi, strmel v daljavo, ki mi je kazala kdaj prej v jasnih nočeh in večerih najpriljubnejše lice, zdaj pa je bila črna, vsa nekam plašna in kakor nenadoma izpremenjena. Sedel sem in mislil. Kam pojde to življenje, kaj ima še novega in lepega zame, kar vrže nena doma, v vsakdanji uri in ob bogvekašnem naključju na mojo pot, kako dolgo bo še trajala pisana in izprememb bogata mladost, kdaj ji zmanjka sape, kdaj utone v moški dobi resnobe in mrzloti. Premišljal sem in zdelo se mi je, da nekdo hodi zunaj po hodniku, ali da ne hodi, ampak da se nahaja čisto v moji bližini nekaj sorodnega, dobrega in toplega, kar je zato na svetu, da okrene moje življenje, položi ga v drug tir, izroči drugačnim vetrovom.

Tako v misli zatopljenega me je našla in iznenadila Fani, ki je odprla brez trkanja duri, položila na mizo kopo izposojenih knjig, se počasi razgledavala v temi in stopila bližje k meni. Najprej je molčala, zrla vame in se šele čez dolgo oglasila.

„Izpremenili ste se kar vidno. Kaj pa ste čemerni? Kaj vam pa je?“ —

Nič ji nisem odgovoril, ker je sama popolnoma dobro vedela, kako in kaj. In to je tudi priznala:

„Saj sama vem, kaj je!“ — si je pojasnila. „Ločiva se, pa je res nerodno. Kakor brat in sestra sva si bila. Ali ne?“

Kaj naj rečem? Vendar je vedela, da sva si bila daleč več kakor brat in sestra.

„Čemu molčite?“ — se je začudila in še bližje je stopila.

„Ko stavite taka vprašanja!“ — sem se zavzel. „Vse narobe!“ —

„Pa vi vprašajte!“ je skoro ukazala. Tema je bila, zunaj oblačna noč, roseč dežek in razun njega vse tiho, tiho.

Rahlo sem jo prijel krog pasa in si jo posadil v naročje. Mlada je bila in vitka, drobna in v lica vroča in sladka. In vsa tako polna, omamna, sočna, nekako čarobna — —

Da! Po tistem večeru je bilo — zgodaj zjutraj — ko smo jemali slovo. Fani je bila dobre volje, in tudi jaz sem se smejal in šalil. Ko sva bila za hip sama, mi je pripela na prsi rdeč nagelj, žarela v lice in deklamirala:

„Kakor je ta nagelj rdeč,
bode naj moj fant ljubeč!“

In dostavljala: „Piši, veš, veliko — pa v take rjave kupčijske kuverte devaj liste! Kaj je treba, da bi vsak uganil, kaj dobivam!“ —

In — ko sem že na vozu sedel — me je potegnila za roko, da sem sklonil glavo k njenemu obrazu, in mi šepnila na uho: „Jaz, ti bom vsak dan pisala! Cele rjuhe ti bom pošiljala! Pa priden bodi in punce pusti. Tisto — veš — — Minko! Boš?“ —

Vse sem ji obljubil, ji segel še enkrat v roko in gledal po njej nazaj, ko je voz tekel po ravni dolenski cesti. Solnce je sijalo, zrak je bil čist, vse se je kopalo v žarkih, cesta in njiva in tudi ona, ki je stala že daleč za mano v črni obleki in z belim predpasnikom, ki ga je nena doma dvignila k obrazu, se okrenila in izginila v veži in daljavi.

(Dalje prihodnjič.)

ABS. JUR. VLADIMIR SVETEK:

MARINETTI IN NJEGOVA ŠOLA.

(Dalje.)

La Conquête des Étoiles je dolga vizija nevihte na morju, pisana v metaforah.

Morski valovi sklenejo napasti zvezde na nebu ter si jih osvojiti:

Olaé! Olaé! Olaé!

O, starodavni valovi, o Veterani suverenega Morja, dvignite se, mogočni bojevniki z bradami iz morske pene! Dvignite se! Dvignite se, bratje naši! Nabrusimo svoje meče za veliko bitko!

Ura napada na zvezde je prišla.

Posmehujejo se nam!

Ali jih vidite? To je izzivanje, bratje moji! —

Tako pojejo valovi v začetku pesmi in stalni refrain njihove pesmi je bojni klic:

„HOLA-hé! HOLA-hó! Stridionla Stridionlaire“.

Pozneje pa, posebno neposredno pred in med naskokom, morajo preslišati zvezde še vse bolj bridke besede. Radi originalnosti naj jih navedemo:

„L' aube est soûle encore,
du baiser vénéneux des Étoiles!“

Poljub zvezd je torej strupen.

„Ce sont les suicidés, ceux dont le courage
a défailli, sous le poids de leur coeur,
fournaise d' étoiles! Ils sont morts
d' avoir attisé dans leur sang le feu de l' Idéal,
la grande flamme enveloppante de l' Absolu!
Ils sont mort d' avoir cru aux promesses des Étoiles.“

Zvezde imajo celó samomore na vesti, smrt idealistov, ki so verjeli njihovim goljufivim obljubam.

— „Ah! vous voilà donc démasquées, Étoiles!
Infâmes courtisanes, aux seins turgides
et lourds et translucides comme deux énormes
gouttes d' ambre! Entremetteuses divines aux jeux de perles
Jeteuses de malélices et de charmes mortels!“

Vlačuge in sovodnice jih imenuje zlati Éclairer suverenega Solnca. In slast mu je, jim pljuvati v vzvišeni obraz.

Éclairer suverenega Solnca pove zvezdam, da jih bodo ometavali Cikloni z okamenelimi kadavri onih, ki so umrli, ker so pili njihov strupeni poljub. Preklinja obraze Zvezd, na katerih se zrcali ljubezen in bridkost ter njihove oči z goljufivim pogledom nezveste ljubice. Grozi, da

jih bo namazal s kadečimi se zelenkastimi pljunki. Pravi, da je pripeljal armado suverenega Morja, da jim raztrga dijamantne obraze, ki so se nekdanj smehljali ob lepih grešnih večerih njegovi duši, skozi lase gozdov, ki jih muči gorka pomladanska srčna tesnoba. In valovi so pijani želje po maščevanju.

Z ne ravno salonskimi besedami pozivlja Éclairer svoje bojevnike, Veterane Morja, k poboji Zvezd ter jih vzpodbuja k hitrejšemu diru in besnejšemu naskoku nebesnih trdnjav.

Ves boj traja en dan in eno noč. Vodeni stolpi, vojščaki suverenega Morja, Cikloni, Tifoni in Enorožci stopijo v bojni red, pripravljeni ugrizniti zvezde v srce ter se opojiti z božansko njihovo krvjo. Morje jim načeljuje in poveljuje, prav po vojaški:

„Aux armes! Aux armes- Et debout!

En avant! A l' assaut des Étoiles!“

„Les houles, en avant! Piquez, les licornes!
Trombes, typhons, en avant.“

Naskok, s čigar detajli se tu ne bomo bavili, se zaključi s popolnim porazom in pobojem zvezd, tako da ne ostane drugega kakor za hip nekoliko srebrnega prahu, kupi opiljkov in porčnega peska. In v zadnji viziji prineso morski valovi obledelo telo umirajoče zadnje zvezde proti obrežju. Pesnik, ki je ves boj opazoval, jo sladko poljubi na usta. Dolgo časa je okušal z nasladi ta poljub: „pour en mourir, pour en mourir!“ zvezda pa ga je močila s solzami ljubezni. In med tem se prikaže jutranja zarja na nebu.

Ves ta titanski boj, vse njegove peripetije, faze in epizode, so opisane s tako neverjetno zgovornostjo in bujno domišljijo, da bi temu delu iskali zaman primere v literaturi, kakor se je izrazil neki francoski kritik.

„Drznost in ognjevitost sta dominujoča poteza avtorjevega značaja. Drznost in ognjevitost najvišje stopinje, folija, bodo rekli nekateri, od tolikega poleta osupnjeni (prestrašeni) duhovi. Dobro, folija, toda ponosna folija umetnika...“ pravi neki drug francoski kritik. — Polet ostane v celem delu na isti visoki stopinji in več nego en kritik je je imenoval „wagnerjansko“. Podoba

sledi podobi, izpodrivajo se, preganjajo in zupletajo. Nikdar še ni bila metafora predmet tako vnetega kulta. Dà, Marinetti gre v tem oziru mnogokrat predaleč, ne pozna mere, preveč je radodaren s svojimi slaščicami in ta preobilnost je ena izmed napak dela, ki je želo toliko priznanja. Skoro vsi kritiki so grajali to „exuberance“, „esuberanza“. Pierre Quillard pravi na primer: „Gospod F. T. Marinetti, bogat na domišljiji, si še ni pridobil sigurnega okusa, ki mu bo dovoljeval razločevati in izbirati. Mais ne vaut-il pas mieux pêcher par excès que par défaut?“

Da ima „La Conquête des Étoiles“ razven tega tudi še nekaj drugih manjših hib, kdo bi se temu čudil? Saj je bilo avtorju šele štiriindvajset let, ko je delo ustvaril.

Omenim naj predvsem to, da se mi zdi prav neukusno in povsem neumestno, da imajo povelja, prihajajoča iz strašnih ust suverenega Solнца in zlatega Éclaireurja njegovega, kakor smo že namignili, nekak vojaški značaj.

Zdi se, kakor bi čuli kričati kakega polkovnika ali narednika na vojaškem vežbališču ali v vojašnici. In v delo, kakoršno je „La conquête des Étoiles“, stvari, ki spominjajo „an das glänzende Elend“ in na vonj po „komisu“, gotovo ne spadajo.

V tem oziru se strinja z menoj tudi Quillard, ki je izrazil v „Mercure de France“ isto misel z drugimi besedami. Nisem torej osamljen.

Pač pa nisem našel nikjer besede graje zaradi neke druge napake Marinettijevega dela. Pesnik ima namreč v tem delu motečo navado, da se obrne večkrat med najbujnejšim slikanjem in najživahnejšim pripovedovanjem do samega sebe ali do svoje domišljije z besedami kakor

„Suis-je fou? Suis-je halluciné?

Non! Non!...“

(Ali sem blazen? Ali imam halucinacije?

Ne! Ne!...“)

*) Toda, ni li preobilica boljši greh, nego pomanjkanje?

„O mon rêve halluciné,
qu'as-tu à courir ainsi...“

(„O moj halucinirani sen — tako imenuje svojo domišljijo — kaj tako hitiš...“)

„Que vois-tu? Que vois-tu encore?“

(„Kaj vidiš? Kaj vidiš še?“) Na to vprašanje mu sen odgovarja. Itd.

To motečo navado smatram za tehnično napako, dasi jo srečamo pogosto in pri mnogih pisateljih.

V „Conquête des Étoiles“ je simboliziran brezuspešni titanski boj človeške duše s prevarami idealov, njeno večno brezuspešno hrepenenje po sreči, slavi, popolnosti in drugih himerah. — Snov je stara, kakor človeška kultura. To je ista ideja, ki jo grška mitologija tako krasno simbolizuje v boju med Zeuzom in Titani, v silnem boju, med katerim je tulilo širno morje ter sta se tresla nebo in zemlja od udarcev. Olimp je trepetal pod nogami Nesmrtnih in srditi krik borečih se je razlegal do zvezd. — To je ista ideja, ki je izražena v uporih zavrženih angeljev proti Jehovi.

Marinetti je substituiral bogovom in gigantom antične mitologije moči elementov.

Vse one, ki so umrli, ker so ljubili zlate zvezde in ki leže okameneli v morskih globinah, navdaja silno sovraštvo do lažnjivih zapeljivk. In suvereno Morje naskoči zlate gladove zločestih zvezd. Premaga jih, toda zvezd polastiti se ne more, ker vse poginejo v boju.

Širno morje znači človeško dušo z vsemi njenimi iluzijami, zlate zvezde pa so prevare teh iluzij.

To je smisel, ki naj ga pokladamo v dvakrat simbolično „Conquête des Étoiles“. — Seveda, dobro bi bilo, da bi bil Marinetti včasih nekoliko bolj diferenciral, da bi bil simbolični pomen dela jasnejši.

(Dalje prihodnjič.)

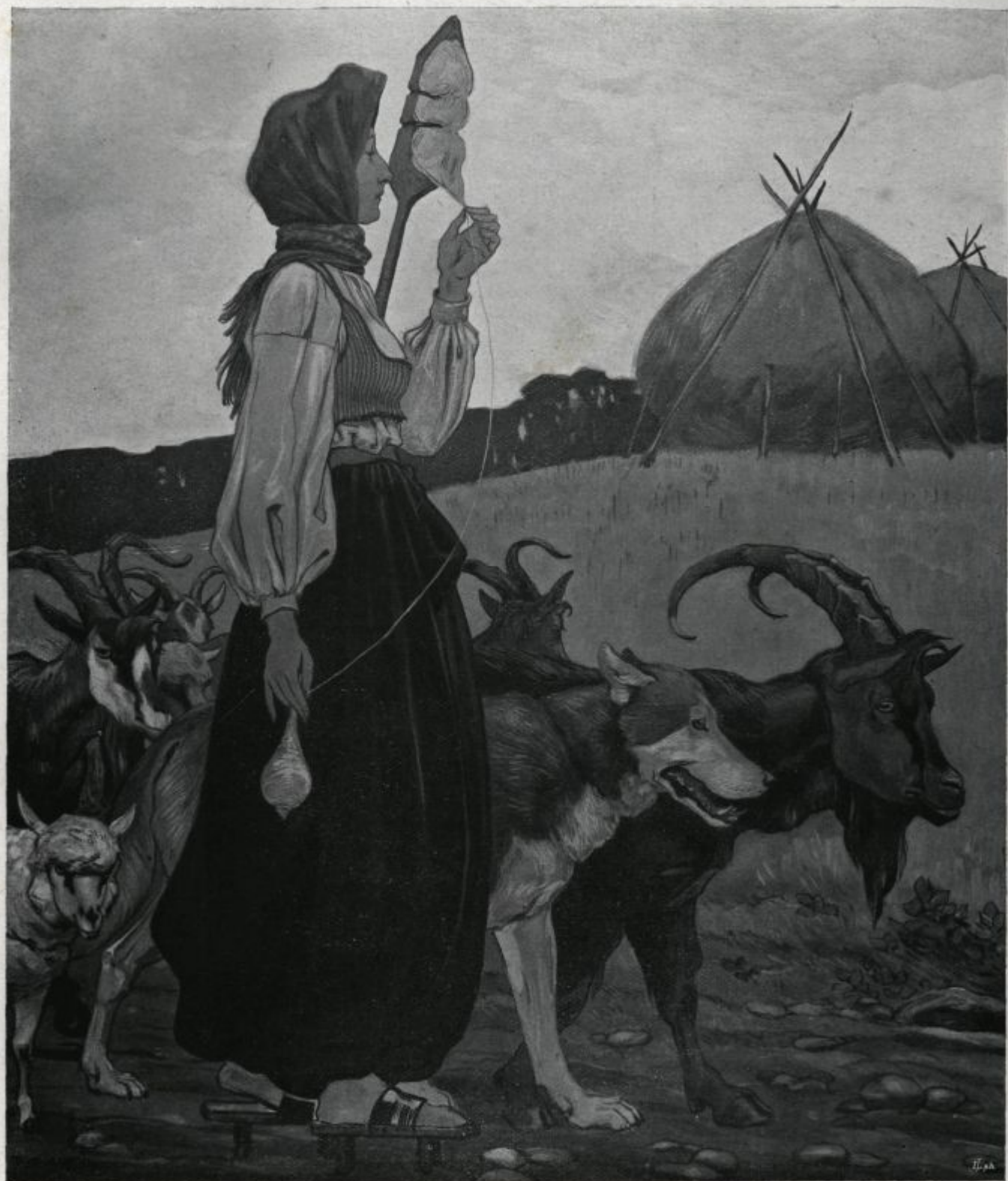
IVAN IVANOV:

ALI ČUJEŠ . . . ?

Ali čuješ britko žalost
mojih besedí?
Kakor če jesenski veter
skozi gozd ječí.

Čuješ li, kako mi pesem
trepetá, drhtí?
Kakor deklica se plašna
senc boji nočí.

Vedno se boji, da trežči
vame ljut vihar,
in zato ni pesem moja
rádostna nikdár.

M. LIEBENWEIN: NA PAŠNIK.

JOS. KOSTANJEVEC:

PREPOZNO.

(Dalje.)

Krasno pomladno jutro je bilo, ko je stopal Stohec proti Dolu. Rosa se je svetila na mladem sočnozelenem listju obcestnega grmovja, na mladi, komaj vzkliči travi po obsežnih, daleč tja po obronkih nizkih gričev se raztezajočih travnikih. Pot se je vila izprva navzdol, a že čez nekoliko časa se je vzpela nekoliko više in više, vedno po robu stožčastega griča naokoli, tako, da se je Stohcu videlo, kakor bi stal vedno na enem mestu in bi se vrtel okoli samega sebe. Tod gori je bila okolica pusta in nerodovitna, na vse strani samo občinski pašniki z nizkim grmičevjem in kupi kamenja, kakor bi ga kdo nalašč tja nanosil. A kakor bi odrezal, je pot zopet krenila strmo navzdol. Stohec je videl, da je na vrhuncu. Nikdar še ni hodil tod. Njegovo oko je iskalo vaškega zvonika in vasi, ki bi se morala videti odtod. Toda pod njegovimi nogami so se hipoma dvignile obsežne bukove in hrastove loze, ki so mu zastrle pogled v daljavo. Po teh hrastih in bukvah je hkratu zašumelo, veje so se zazibale, in prvi solnčni žarki so se razlili po njih ter pozlatili vso skrito dolino pod precej visokim hribom. Stohec je stopil dalje, a tam na ovinku mu je izmed hrastja zableščala nasproti vaška cerkev z nizkim zvonikom in kup nizkih belih hiš. Hitreje mu je krenila noga navzdol, kmalu je bil v Dolu. Tu je že tudi zagledal na desni ono senčno pot z visokimi jagnediči, ki mu jo je bil tako poetično opisal Tone, ko mu je začel pripovedovati svojo povest prvič, ko sta se srečala tam gori pri Medvedu. Krenil je po njej in tu je takoj začutil vso poezijo te okolice. Objela ga je, da je pozabil vseh neprilik svojega življenja, prvič po dolgem, dolgem času, odkar je bilo umrlo njegovo srce. Objela ga je hipoma in tesno, da se je otajala njegova notranjščina in se je vzradostila njegova duša. Ako bi živel tukaj, bi moral ozdraveti. Novo življenje je tačas za hipec zaplulo po njegovih žilah in začudil se je, kako more biti v takšnem kraju tako nesrečen njegov prijatelj Tone. Ako bi sedajle pristopila k njemu njegova žena in bi mu podala roko v spravo, tedaj bi ne pomišljal niti trenotek, takoj bi jo povabil, naj stopi na njegovo desnico, da bodeta skupno nadaljevala pot, ki je še pred njima.

Stohec je postal sredi poti in se odkril. Skoro ni mogel dalje. Tu se je spomnil zopet Tonetovih besed, ko je govoril: Ti jagnediči so bili nekdanj moje posebno veselje, moj ponos. V njih ozkih vrhovih šumi venomer, rahlo in čuteče, kakor tihi bolestni vzdih, kakor hrepenenje po nečem nedosežnem... In popotnik, ki hodi po tej poti, se zasanja nehoté, njegova noga stopa počasneje, njegova misel splove v daljavo.

Res, noga Stohčeva je stopala dalje počasneje, njegova duša je zasanjala... a tam na koncu drevoreda se je zasvetilo Tonetovo posestvo. Velika bela hiša, prijazno pozdravljajoča prihajajočega neznanca.

Ko je došel Stohec na dvorišče, je nekoliko osupnil. Nered na njem in nesnaga je kričče nasprotovala lepim belim gospodarskim poslopjem. A ta nesnaga, prihajajoča iz blata na dvorišču, je že tudi začela razjedati poslopja. Poznala se je že od spodaj in videti je bilo, kako se širi in sili vedno više in više. Ni bilo treba šele mnogo ugibati, koliko časa bode treba, da bode segala do podstrešja, da bode okrušila tudi strehe. Nekaj zagatnega in dušečega je ležalo tod okoli in polegalo na prsi, da so komaj di hale. Stohec je začutil hipoma vso žalost, ki se je plazila okoli te nekdanj tako ročne hiše. In izginilo je hipoma iz njegovih prsi vse ono, kar je bilo že nekoliko hipov prej tako nenadoma ublažilo njegovo trpljenje in razsvetlilo za trenotek njegovo zavoženo življenje. Klonila mu je glava nizko, in podlegel je vnovič...

Na dvorišču ni bilo nobenega človeka. Vrata v prodajalno so bila napol odprta, a iz nje ni bilo čuti glasu. Vežna vrata pa so bila odprta na stežaj, a v veži je bilo temno. V prvem nadstropju je ta čas nekaj zaropotalo, kakor bi bila padla na tla slika raz steno. Stohec ni vedel, kaj bi storil. Nihče ga ni pozdravil, nihče povabil v hišo. A spomnil se je sinočnih Tonetovih besed in stopil v vežo ter na desno v sobo.

Tam je zagledal v steni omarico in odprl jo je, ne da bi razmišljal. V tistem hipu pa je obstal kakor bi okamenel. Nenadoma in nehoté mu je šinila grozna misel v glavo. Sinočne Tonetove besede ob slovesu so mu naenkrat postale jasne, vedel je, kaj se je moralo zgoditi.

S tresočo roko je poiskal one papirje v kotu, videti je bilo, da so bili semkaj položeni šele predkratkim. Na vrhu pa je bilo pismo, naslovljeno na Stohca, črnilo na naslovu se je bilo komaj posušilo.

Stohec je omahnil na stol in naglo odprl list. Glasil se je takole:

Dragi prijatelj!

Vem, da prideš, kakor sem te sinoči povabil. Moja oporoka je med papirji, ki jih dobiš v roke tam, kakor sem Ti povedal. Oddaj jo na pristojno mesto! Hvala Ti za to uslugo! Bodi pameten in ne popivaj več, še je čas, da se rešiš! Škoda bi te bilo, ker si pameten fant in imaš srce na pravem mestu. Po meni ne poizveduj; ako me najdejo kar tako, je prav, še bolje je, ako me ne vidi več človeško oko in me puste tam gori, kjer je bil včasih moj najljubši prostor, odkoder mi je oko plulo v hrepenenju po vsej lepi okolici, kjer je srce moje živelo najlepše trenutke. Da si mi zdrav!

Tvoj prijatelj

Tone.

P. S. Dnevnik moj, ki ga imaš v roki in ki sem ga pisal že davno, a tudi opustil že davno, je tvoj, razpolagaj z njim, kakor hočeš. Malo je pametnega v njem, a še manj veselega.

Stohec je planil s pismom v roki v vežo. Tedaj je prišla mimo neka ženska. Obstala je, in njena ustna so se gibala, kakor bi hotela vprašati, kaj išče po sobah ta neznani človek. A nobena beseda ni prišla iz njih, videti je bilo, da se je ustrašila.

„Dajte mi nekaj ljudi, da ga grem iskat, morda ga še pravočasno najdemo, da preprečimo njegov naklep.“

„Vi ste gotovo Tonetova žena“, je dejal Stohec naglo.

Prikimala je.

„Kaj hočete s tem povedati?“

„Tu, berite!“

Prebrala je, a niti trenila ni z očmi. Nato je šla iz veže in izginila za hišo. Stohec je slišal, ko je klicala hlapca. Ko se je ta oglasil, je dejala popolnoma mirno:

„Pokliči še pastirja in pojta z gospodom, ki je na dvorišču, kamor vaju popelje.“

Kmalu nato se je vrnila k Stohcu Tone-tova žena in rekla:

„Samo ta dva človeka sta pri hiši, pomagajte si z njima, kakor veste in znate!“

Izginila je v veži.

(Dalje prihodnjič.)

M. LIEBENWEIN: EX LIBRIS.

M. LIEBENWEIN : S SEJMA V VELIKI KLADUŠI.

A. AŠKERC:

POZDRAV MLADINI.

Pozdravljena, mladina, nam
na prazniku velikem zbrana!
Pozdravlja ves te narod naš,
pozdravlja bela te Ljubljana!*)

Ne na zabavo pusto le
vi danes k nam ste prihiteli;
na resen, važen ste posvet
od vseh strani med nas prispeli...

Boj je življenje, težek boj...
Kdo bolj to ve in globlje čuti
ko mi, ki že od njega dnij
bojujemo boj trdi, kruti?!

Boj na življenje in na smrt
je naš ta boj za domovino
s sosedi silnimi okrog
za našo staro dedovino.

Ne vidite? Sovražniki
prodirajo čez naše meje!
Kaj prava! Danes le veljá,
kdor stopa drzneje, smejeje!

Najboljši zakon — močna pest,
ki vsak napad namah odbije!
Mož je, kdor svojim vzorom zvest
za njih uresničitev žije...

In môž nam treba, celih môž,
môž kremenitih, jeklovitih,
môž, ki jim strah je nepoznan,
môž treba nam je delovitih!

Môž treba nam, ki vsaki čas
teptano branijo pravico,
trinogom gluhih pa v obraz
vso čisto povedó resnico.

In vi ostanete možjé!
Podajte roke svoje mlade
v prisego sveto nam sedaj,
da vas nobeden ne odpade!

Vi ne prodaste svojih duš
sovražnikom za skledo leče!
Pa naj poguba vam grozi,
pa naj grozijo temne ječe!

Hej, koliko je dela še!
Naprej! Pokoncu bistre glave!
Le žrtev vsak je trud za rod.
Ne čakajte priznanja, slave!

Za četo četa šla je že...
A boj še vse ne ponehava...
Ob mejah za trdnjavo tam
podira naša se trdnjava...

Omagajo že borci tam
in tukaj hrabri... Saj ni čuda!
Upehal jih je večni boj
in padajo gredoč od truda.

Pa saj imamo še močij!
Ne boj, ne boj se, domovina!
Nešteti je še novih čet!
Naprej, naprej sedaj, mladina!

Mladina, Ti si ves naš up!
Moč tvoja sveža je še, čila!
Ne neuspeh, ne zlost svetá
srcá ti nista še shladila.

V bodočnost zrejo ti oči,
vesel pogum iz njih odseva,
in v prsih žar ti plamení
in bojaželjnost jih razgreva.

Mladina! Tvojo čilo moč
očina na mejdan poziva,
da nam razženeš črno noč,
ki svetlo solnce nam zakriva.

Naprej, mladina, v vroči boj!
Slovenec skoro svoj že bodi,
na svoji zemlji svoj gospod!
Naprej k prosveti in svobodi!

*) O priliki III. shoda narodno-radikalnega dijaštva v Ljubljani (17.—20. sept. 1909) Op. ured.

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje.)

Ob Kaspiškem morju (Baku) so navrtali terciarne peske in peščenjake na približno 1500 mestih, kjer dobivajo potrolej. Mnogo ga je tudi v Galiciji in v Rumuniji. Ta petrolej je iz nekih krednih horizontov kakor tudi iz terciara. Sicer ga dobivajo tudi na Nemškem, a uvoz je prekašal še leta 1900: 1 milijon ton v vrednosti preko 100 milijonov mark (nemška marka odgovarja približno 1 K 20 v našem denarju). Drugje ga v Evropi doslej ne dobivajo.

Severna Amerika ima od leta 1859. ogromne množice petroleja v Pensilvaniji, dalje v državi Ohio kakor še sicer. Tam dobivajo petrolej iz paleozojskih usedlin.

Da dobi nevesčak približno sodbo o množici petroleja, ki ga dobé mestoma, naj navedemo nastopne številke. Ob Kaspiškem morju (Baku) je brizgnila neka fontena 105 m visoko, ko so navrtali tam zemljo 270 m globoko ($270 + 105 = 375$ m). Vrtanje je imelo svetlobo 30 cm. Samo ta studenec je dal v $2\frac{1}{2}$ meseca 288.000 ton nafte; tona = 1000 kg. Kar znaša preko 330 milijonov litrov.

Kakor smo že omenili, je treba očediti naravni petrolej nekaterih snovi, predno dobimo žgalno snov.

Ako kuhamo (destilujemo) naravni petrolej, tedaj dobimo iz njega: bencin, žgalni petrolej in snovi, ki jih naj imenujemo tu kratko ostanek; koliko je posameznih teh komponent, to je različno. V tem oziru nam poda kratek pregled sledeča razpredelnica.

	Pensilvanija	Ohio	Baku	Galicija
Bencina ¹⁾	10-20%	10%	5-7%	12-32%
Žgalnega petroleja	60-75%	35%	27-40%	30-40%
Ostanka	5-15%	55%	50-60%	25-50%

Asfalt navadno ne plava na vodi; ker se pa razlikuje po specifični teži le prav malo od

¹⁾ Tu gre vedno za odstotke z ozirom na utež.

nje, in ker modifikujejo omenjeno lasnost včasih druge okolnosti, zato se tudi zgodi, da ne potone.

Kemijsko je sestavljen iz ogljika, vodika, kisika, dušika in deloma iz žvepla; torej (približno) tako kakor druge petrolejske snovi. Zato ga v tem smislu tolmačimo, da je naravni petrolejski ostanek, ki se je zvezal kemijsko z mnogim kisikom. Petrolejska snov se je izpremenila torej v nekako smolnato.

V velikih množicah se nahaja asfalt: 1. na otoku Trinidat, kjer je asfaltsko jezero La Brea; 2. v Kaliforniji pri Los Angeles in 3. kakor smo že omenili, ob in na vodovju Mrtvega morja.

Včasih je primešan asfalt glinastim skrilovcem, ilovici, nekaterim apnencem in laporjem; tudi v pesku je dobiti mestoma (Bastennes, južn. Francoska) nekaj asfalta.

Iz te snovi so našli tudi že cele žile (Novi Brunšvik v Severni Ameriki, pri Darfeldnu blizu mesta Münster na Vestfalskem).

Spredaj smo omenili, da imenujemo spropel, ki se je sesedel v Karbonski dobi sapantrakon. S poslednjim je indentičen deloma takozvani svetlogoreč premog, ki spada popolnoma in edino med zamolkle premoge (Matkohlén), ki so nastali le iz razno starih spropelov. Ti zamolkli premogi so, ki vežejo vso vrsto drugih premogov z asfaltom, asfalt pa po drugi strani s petrolejskimi snovmi. Zato si smemo misliti, da je nastal tudi petrolej in njemu sorodne snovi potom podobnih (ne istih!) procesov kakor razni premogi.

Ako se ne oziramo na predstoječo trditev, je treba upoštevati naslednja dejstva, če hočemo priti do jasnih pojmov o postanku petrolejskih snovi.

Kakor smo že rekli, se dela pri oglenitvi rastlinstva poleg drugih spojin tudi plin rietan (glej stran 214).

V Pensilvaniji, ki smo jo omenili pri razgovoru o premogu kakor tudi ravnokar pri petrolejskih snoveh, se nahajajo premogišča in petrolišča razmeroma blizu skupaj. Zato sklepamo, da morajo biti v kakem sorodstvu z

ozirom na njih izvor: premog, metan in razne petrolejske snovi. Poslednje zlasti zato, ker so vse petrolejske snovi tudi kemijsko sorodne z metanom.

Kakor smo namreč tolmačili posamezne premoge kot zastopnike cele vrste kemijskih snovi, ki je nastala iz rastja potom oglenitve in ki je trajala (odnosno še sedaj traja) različno dolge dobe, enako si smemo razložiti tudi metan, naravni petrolej in sorodne snovi vštevši asfalt kot eno samo sorodno kemijsko vrsto. Primerjati je treba le med seboj posamezne podatke nastopne razpredelnice, v kateri pomenijo kemijski znaki tozadevne spojine v celoti. Številke pri posameznih črkah nam pa povedo vselej, koliko delov dotične snovi je v njej.¹⁾

Metan	CH ₄	plin
Naravni petrolej	C ₈ H ₆ ; C ₁₂ H ₂₆ ; C ₂₀ H ₄₂ i. t. d.	(je tekoč)
Naravni parafini ²⁾	C ₂₀ H ₄₂ i. t. d.	pri navadni temperaturi skoro trd
Asfalt	kem. sestavo glej spredaj;	trd

Iz te razpredelnice je razvideti, da so one spojine, ki imajo najmanj ogljika (C) v sebi, plinaste. Naravni parafini in asfalt so skoro ali docela trdi, ker imajo največ ogljika. Petroleji pa, ki stoje kemijsko kolikor se oziramo na ogljik, med obema navedenima skupinama, so tekoči, torej v agregatni obliki, ki je med prvima dvema. Jasnejše se nam ovaja kemijsko sorodstvo v naravi komaj še kje!

Dokazali so pa tudi potom poskusa, da se dá narediti umetnim potom in sicer iz maščob petrolejskim snovem zelo podobne kemijske spojine. V to potrebujemo le silnega tlaku (16 atmosfere) in precejšnje temperature. Oboje poslednje imamo v zemeljski notranjosti odnosno v njeni skorji; o sapropelu smo pa tudi že omenili, da so pokopani v njem ostanki raznih živali in njih odpadki, ter da se seseda sapropel ravno poleg onih tvorb, iz katerih nastanejo pozneje šotišča in premogišča. Dodatno naj omenimo, da imajo popolnoma isto vlogo kot živalski ostanki v naravnem gospodarstvu nekatere alge. Tudi iz teh se naredi (umetnim potom) petrolej.

¹⁾ Glej zgoraj pri metanovi formuli kakor tudi spredaj na večih mestih.

²⁾ Snovi, ki se delajo pri oglenitvi in ki se nahajajo tudi v ameriškem petroleju.

Da se dela petrolej razen iz mikroskopsko malih živalic in rastlin sem in tja tudi iz večjih živalskih ostankov, je samo ob sebi razumljivo, ali z drugimi besedami: nič nas ne ovira misliti, da se delajo tudi iz velikih živalskih organizmov tu sem spadajoče snovi, če so le prišli še pravočasno v kalužasto vodo, kjer jih je pregrnila narava z blatom, da niso bili več v dotiki s kisikom.

Poslednje je zlasti zato umljivo, ker se nahaja v bližini petrolejskih snovi pogosto kamena sol. Ta se seseda iz morske vode, v tej so pa zelo različni večji organizmi, ki prihajajo s tem v poštev kot material, iz katerega je nastal petrolej.

Vprašanje o postanku petroleja in sorodnih mu snovi bi lahko premotrival še raz drugo stališče, toda v ta spis bi to morda le ne sodilo že sedaj; stvar še ni popolnoma dognana. Zato le par besedi na podlagi sledeče razpredelnice.

	Sapropelske tvorbe			Črniške tvorbe in premogi		
	ogljik (C) v odstotkih	vodik (H) v odst.	(H) preračunan na C=100	C v odstotk.	H v odstotk.	H če je C=100
kvarter	50-57	6-7	12	50-60	5-6	10
tercijer	65	8-5-9	13	60-75	4-6	7-5
mezozojik	69-5-76	8-5-12	14	75-87	4-5	5-5
paleozojik	75-83	7-5-10	11	80-95	1-5-6	4

Predvsem vidimo: čim starša je kaka tvorba, tem več ima ogljika v sebi. To velja v vsakem oziru; le malo manj pri sapropelih nego v drugi skupini.

Pri črniških usedlinah in pri premogih velja obratno o vodiku (če je C=100); ne pri sapropelih. Pri poslednjih ga vidimo tudi sploh več nego pri drugi skupini. Vsaj navidezno je v sapropelih konstanten (H preračunan na C=100). Zato se ne more nabrati v sapropelih razmeroma toliko ogljika nego v črniških tvorbah v najširšem pomenu besede.

To in dejstvo, da se ločita obe prvotni snovi bistveno le potem, da imajo sapropeli tudi živalskih ostankov v sebi, ki ovajajo več ali manj maščobe, v tem ko jih črniške tvorbe nimajo, je dovedlo razne preiskovalce do tele razlage. Pri izpreminjevanju sapropelskih in črniških snovi v petroleje odnosno v premoge se vrše po eni strani podobni procesi (oglenenje). Poleg teh pa imamo v sapropelih še neki poseben proces

ki so mu podvrženi specijalno živalski ostanki. Zato ostane množica vodika relativno konstantna. Poslednji proces pa maskira ogle-nenje v sapropelih, da ga ni tako jasno spoznati. Od tod difference v navedenih številkah. Novejše studije vsaj ne govore proti tej razlagi.

Mimogrede naj omenimo končno, da so si skušali razložiti nekateri postanek petroleja tudi tako, da so si mislili nekako podoben proces, kakor se vrši, če prideta do stika kalicijev karbid in voda, torej proces, ki se vrši pri proizvodnji acetilenovega plina. V geologiji nimajo ti nazori nobene realne opore.

V kolikor so petrolejske snovi (v najširšem pomenu besede) trdne, velja o njih oblikah več ali manj to, kar za vse usedline. Saj so itak v najtesnejšem stiku s temi. Drugačne so razmere pri kapljivih petrolejskih tvorbah in sicer deloma tudi zato, ker plavajo na vodi.

Kot kapljevine se pretakajo, enako kakor voda, do gotove meje prosto po hribinah. V takih slučajih se jim pač ne more pripisovati kartografsko določljive oblike. Ugodnejše razmere so tam, kjer je zemlja nagubana, kakor smo to navedli spredaj (jabolko, ki se suši!).

Kadar in kjer so gube na zunanjo stran zemlje konveksne, proti notranjosti pa konkavne tedaj pravimo, da se je naredila antiklinala;¹⁾ pri obratnih razmerah govorimo o sinklinalah.²⁾ V naravi so antiklinale podobne več ali manj žlebom, ki smo jih obrnili tako, da se ne morejo več zibati. Taki žlebi so pa ona mesta, kjer se zbira petrolej posebno rad in sicer tik pod slemenom, v pasih, ki so vzporedni poslednjim. Zato govorimo tu o oljnatih pasovih ali progah (Öllinie).

Ako navrtamo antiklinalo na slemenu, brizgne petrolej ali njemu podobni plini v silnem curku proti nebu; če se oddaljimo od slemena (hote ali nehote) bolj v sinklinalo, pridemo prej ali slej v pas, iz katerega priteče voda, olja pa ni kaplje. Vse to: 1. ker sili olje vedno proti najvišjim točkam,³⁾ ki jih more doseči nad vodo,

¹⁾ anti (grš.) proti, klino (grš.) nagibam.

²⁾ syn (grš.) skupaj, obenem.

³⁾ Zato so imeli na Trati v poljanski dolini blizu Cirknega ob enem petrolej na dveh čisto različnih mestih. Obe vodi pač komunicirata: v zemlji ste v zvezi. Izviral je pa petrolej iz trgovčevega soda, privedil se najprvo v bližnjo in sčasom v bolj oddaljeno vodo — v župnikov vodnjak. Sčasom ga dobé ondi morda še kje.

saj plava na vodi, in 2. ker ga tudi pritiska voda od spodaj proti zemeljski površini.

* * *

Oblike rudišč, ki so nastala vodenim potom, všteti one **premogišč.** — Kakor pri analognih eruptivnih tvorbah, tako naj omenimo tudi z ozirom na obliko premogišč in sedimentarnih rudišč le nekaj najvažnejših momentov.

Oblike sem spadajočih usedlin so v bistvu dvojne. Ali so podobne usedlinam sploh, ali pa imajo obliko gred.

I. Plast (Flötz) v rudarskem smislu se sklada popolnoma z geološkim pojmom plast.

Sloj (Lager) naj nam pomeni plast, ki ni ne široka, ne dolga, pač pa debela. Plast se poklini zelo počasi, sloj pa mnogo hitreje. Debelost slojev ni stalna.

Leče imenujemo ona premogišča in sedimentarna rudišča, ki se poklinijo še hitreje nego sloji (v primeru s plastem). Te tvorbe so po obliki podobne ogromnim pravim lečam.

Kjer nimajo leče sploh nikake pravilne oblike, bi smeli govoriti o sedimentarnih čokih.

Rudišča, ki so še neskrepenele plasti, imenujemo prodine (Seifen). Nahajajo se vsled svoje mladosti še na zemeljski površini ali prav plitvo pod njo. Ko skrepene, postanejo iz prodin leče ali sloji, plasti pa le redkeje, kar sledi že iz bivstva poslednjega pojma.

Skupna lastnost plasti, slojev, leč, kakor tudi prodin je, da so mlajši od njih podloge ter starejši od onih tvorb, ki leže na njih: od njihovih krovnih plasti ali kratko od njih krova (das Hangende).

Z ozirom na precipitate smo rekli, da se izločajo iz vodovja v obliki plasti. Voda se pa ne nahaja le na zemeljski površini. Preceja se tudi po zemlji sami. Pri tem je nasičena več ali manj z raznimi rudninskimi snovmi, ki učinkujejo pogosto na starejše tvorbe tako, da se raztopé poslednje, v tem ko se sesede iz vode kaka ruda. Največkrat se to zgodi z apnencem ali z dolomitom. Taka rudišča so popolno nepravilno omejena ali pa imajo obliko one tvorbe, ki so jo izpodrinile: plast, sloji i. t. d. Od teh se pa ločijo teoretsko, ker so mlajša nego njih krov. V njih je zaslediti navadno še ostankov prvotne hribine. Na ta način nastala rudišča imenujemo metamorfna.¹⁾

¹⁾ meta (grš.) = pozneje; v zvezi pomenja izpremembo. morfé, (grš.) = oblika.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Meško X. Fr.: Obrazky a povídky. „Světova knihovna“. Č. 735—737. Rediguje Jaroslav Kvapil. J. Otto v Praze. Za 60 hal. Str. 206. V tej knjižici so izšle „Slike in povesti“ Meškove, obsežene v „Knezovi knjižnici“ „Sloven. Maticy“ l. 1899. Avtorizovani prevod v češčino je oskrbel dr. Jos. Páta. Vvod je napisal dr. Jan. Máchal.

Šlebinger Janko dr.: O. Ivan Krstnik od Sv. Križa, slovenski propovednik. I. del. Ponatisk iz nemškega (I) izvestja novomeške višje gimnazije. Novomesto, 1909. Str. 24. Najznamenitejša literarna osebnost v protireformačni dobi je kapucin o. Ivan Svetokriški, rodом z Vipavskega, plemič iz rodbine Leonellijev. Ta mož, čegar oče je bil bržčas Benečan, a mati Slovenka iz plemiške hiše rihenberške, je nekako sto let nato, ko je bila izšla poslednja slovenska protestantska knjiga, ob hudi suši na našem slovstvenem polju začel prvi izdajati slovenske pridige in si zaslužil ime „očeta slovenske homiletike“. Rojen je bil okoli l. 1640. ter je umrl l. 1714.; bil je gvardijan v Trstu, Ljubljani, Novem mestu in v Gorici. Baje je bil tudi člen ljub. društva „Academia operosorum“. Do M. Pohlina je bil o. Ivan Svetokriški eden najdelavnejših slovenskih književnikov; v dobi 1691.—1707. je izdal petero obsežnih knjig, kar je bilo za tedanje slovenske razmere veliko delo. Dr. Šlebinger podaja življenjepis o. Ivana in vsebino nekaterih njegovih pridig, ki kažejo, da je bil njihov avtor izobražen mož in tudi prav dovtipen govornik. Iz iste dobe podaja Steska Viktor spis Ahacij Stržinar (1676.—1741.) v „Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko“. 1907. Sešitek 2. Stržinar je izdal dve knjigi: pesmi in čudeže sv. Franciška Ksaverijana z molitvenikom. Ako je resnična Vrhovnikova trditev, da je izšlo v dobi od 1700.—1740. v tisku le 14 slovenskih knjig, potem sta jih o. Krstnik Svetokriški in Ahacij Stržinar izdala sama 7.

Tominšek Jos. dr.: Aforizmi o klasičnem po-uku. Ljubljana, 1909. Ponatisk iz izvestja I. državne gimnazije v Ljubljani. Str. 23. Cena 30 h. Profesor dr. Jos. Tominšek je zavedno goreč čestitelj in branitelj pouka klasičnega, grškega in latinskega slovstva na naših gimnazijah ter je spisal in izdal že vrsto lepih esejev o tej stvari. In kakor zna dr. Tominšek o vsem prav feljetonistovsko živahno kramljati v svojih raznovrstnih spisih vsakojakega predmeta, prav tako je podal tudi s temi svojimi „Aforizmi“ resnično velezanimiv, aktualen ter prav ljubeznivo pisan feljeton. Vsakdo, ki se je kdaj mučil in potil v gimnazijah ob slovnica in slovniki, šolskih in domačih nalogah, naj bi si prečital ta spisek. Obžaloval bode, da za njegove dobe na naših gimnazijah še ni bilo nobenega dr. Tominška, pač pa smo imeli dolgo vrsto K. L. A. Schmidtov. In ti cmokavzarji so nam izkušali zagreniti še pouk v nemščini in slovenščini, da o starih klasičnih niti ne govorim. Pouk v staroklasičnem slovstvu se je v zadnji dobi uprav čudovito reformoval; ako bi se splošno poučevalo po Tominškovem razlaganju metode, potem bi se ne smel proti latinščini in grščini oglasiti noben ugovor več. Bojim se pa, da obrača še dandanes večina gimnazijskih filologov glavno pozornost na aoriste, konjunktive in na pridevnike z dvema končnicama ter da obletava dr. Tominšek kakor bel vran starokopitno

vojsko starih zaspanetov. Treba nam je ne tiskanih ministrskih odlokov in modernih učnih načrtov, nego predvsem modernih profesorjev in zlasti še modernih nadzornikov srednjih šol. Koliko talentov so nam vrgli z začrtane, morda slavne poti ti starokopitni filologi; koliko stroškov so povzročili staršem, koliko mladosti so napolnili z najgorjupnejšim obupom! Koliko dragocenega časa smo potratili s suhoparnim dlakocepstvom najničevnejših slovniških izjem, časa, ki bi ga bili mogli pri realijah velekoriščno uporabiti! Pri čitanju dr. Tominškovega spisa smo se spominjali Macharjevih člankov, ki jih — čudno — dr. Tominšek niti ne omenja. Poet Machar in filolog Tominšek si podajata roke. „Aforizmi“ so v prvi polovici pisani v vzornem jeziku in blestečem slogu; žal, da je bila II. polovica očitno na papir — vržena. Tako so zašle vanjo napake, ki jih dandanes ne trpimo več: n. pr. „... svoj trhel porcelanst obraz“ ... (str. 21), „zadobiti“, cel svet, cel razred ... razno „bomkanje“ i. dr. Sicer pa veljaj spričo Tominškove razsežne pismenosti tudi zanj: „Nil admirari!“ ter vse, kar je povedal sredi 7. strani!

Štrekelj K. dr.: Slovanski elementi v besednem zakladu štajerskih Nemcev. V prvem dvosnopiču tekočega letnika „Časopisa za zgodovino in narodopisje“ objavlja neumorno delavni dr. Štrekelj konec svojega učenega raziskovanja slovanskih, v prvi vrsti slovenskih tujk v štajerski nemščini. Na 70 straneh (s štirimi strani dodatkov) je obdelano bogato besedno gradivo z najrazličnejših polj, tudi s takih, ki zahtevajo stvarne, ne le jezikovne pozornosti; pri mnogih besedah je bilo treba uvaževati vse polno stranskih vplivov, tako da narašča njih premostrivanje do pravcatih razprav. Kak besedni zaklad je zakopan v dr. Štrekljevem spisu (v pričujočem koncu in v njega prvem delu, objavljenem v V. zvezku „Časopisa“), nam kaže pridejano točno kazalo obravnavanih besed, ki obsega celih 10 strani tesnega tiska.

Spis pa ni le temeljne važnosti zaradi svojih rezultatov, ampak more in mora služiti z metodičnega stališča za vzor vsem podobnim študijam. Akribija, temeljitost, skrajna opreznost v sodbi poleg širokega obzora — to diči vso študijo, in baš teh lastnosti naj bi se učili vsi tisti, ki se, poklicani in nepoklicani, spuščajo na polko stezo razlage besed. Mi smo pa lahko ponosni, da je učeni naš rojak dandanašnji med slavisti na etimološkem polju brezdvomno prva kapaciteta.

Izmed velikega števila razloženih besed navedem le nekatere: nemški Fleien (Fleiden) je najbrž iz slovenskega pleve; Fratschler (morda) iz brašnar; nemška Gati, Gatje, Gatihose je izposojena od znane slovanske besede; gamaseln (= Krabbeln) je iz gomaziti (naša beseda golazen stoji namesto „gomazen“!). Zanimiva je razlaga **Kočevja** in podobnih besed (str. 11): prvotna beseda je Hočevje s h (takisto Hočevvar), dočim se je k (n. pr. Kočevvar, Kočevje) pojavil po ljudski etimologiji z napačno naslombo na koč; Hočevje pa je najbrž nastalo iz Hvojčevje, od hojke (= hoje). Krach (erbse) je „grah“; Hetschepesch (t. j. = Hagebutte) je zverženo iz šipečje (od šipek) in Hecke; Jause iz južina; Kaluppe iz češk. chalupa (= koč); Karabatsch iz slov. korbač, ta pa

iz turškega kerbač (= bikova žila); Keusche (pravilno bi bilo Keische) je iz slov. hiša. („Šiška“ pri Ljubljani je iz Hiška po gorenjskem izgovoru, str. 26); Krachse: iz „krošnjaja“; Kram (laden) iz slov. hram; Krenn iz hren; Kummel iz homot (nazaj izposojeno iz nemščine: komat); Leb(zelt) iz slov. lipa (lipov medl); Manschetter = mešetar (iz italij. misseto, misseto z istim pomenom); Schinackel iz slov. čolnjak; Startin iz sloven. štrtin (t. j. četrtin); Witsche (in Pitsche, tudi Bütschen i. dr., t. j. mala posoda) iz slov. buča; Wildschur (t. j. kožuha) iz poljsk. wilczura, češk. vlčura = volčji kožuha; Zille je iz čoln (gl. izborna razlaga na str. 62); zudin, tschurln iz curljati. Zwitscher je sicer seveda iz slov. cviček, a cviček sam ima nemško podstavo: zwicken. Tudi naša češplja je nemškega izvora: iz bavarskega Zweschpn (češpa: češpa, češplja); nemška beseda Zweschpe, Zwetschke pa izhaja (str. 66) iz latinskega: (prunus) sebastica (po mestu Sebaste v Samariji).

V interesu stvari bi bilo želeli, da bi vsa razprava izšla kot samostojna knjiga. *) Dr. Jos. Tominšek.

Sheehan A. Patrick: Dolina krvi (Glenanaar). Povest iz irskega življenja. Iz angleščine prevlel Franc Bregar. Leposlovna knjižnica. 8. knjiga. V Ljubljani, 1909. Založila „Katoliška bukvarna“. Str. 333. Cena broširani knjigi 4 K 20 h, vezani 5 K 80 h. Seznanili smo se z neznanim angleškim pisateljem odličnih umetniških kvalit. Sheehan je rodom Irec, duhovnik in pisatelj, ki je izdal že več modernih romanov iz angleške in irske družbe; katolik je in svojega verskega prepričanja ne prikriva, a tudi ne vsiljuje. Umetnik je, zanimiv, originalen, globokočuten, fin psiholog in v svojem slogu realist. Ta povest „Dolina krvi“ je menda njegovo najmlajše delo, saj je izšlo v originalu leta 1907. „Leposlovna knjižnica“ je kaj naglo oskrbela dober, simpatičen prevod, ki ga bo čital slovenski narod — čisto s solzami v očeh — z užitkom in haskom. „Glenanaar“ je resnično zanimiva povest skoraj štirih irskih rodov; junak povesti je irski junaško trpeči narod, iz čigar grozne preteklosti in tužne sedanjosti je podal pisatelj več krasnih, ostroočrtanih, včasih kakor izklesanih moških in ženskih ter otroških značajev. Seveda ostane na tej ogromni sliki nekaj oseb tudi preveč v ozadju ali pa so le skicirane; nekaj se jih pojavi, a naglo zopet izginejo, in usod nekaterih važnejših figur ne zasleduje do željenega zaključka. Tako ima povest svoje tehnične hibe, ki bi jih mogel pisatelj izlahka odstraniti. Zdi se pač, da Sheehan ni pisatelj po poklicu, nego se bavi s književnostjo le iz amaterstva. Vzlic temu je njegova povest v svoji osnovi umotvor in njena tendenca vseskozi umetniška. Ljubezen do rodne grude pa je temeljni akord te velike simfonske pesnitve. Rekli smo, da je slog povesti realističen, a pri tem poseza pisatelj prav rad tudi v romantiko davnih dni in jo slika z neodoljivim občutjem. Dikcija povesti je navidezno sila preprosta, a Sheehan zna brez efekta prikazati prizore, ki segajo po srcu ter pretresajo dušo in srce. Skratka: prav lepa, zdrava povest, ki ji želimo čim največ pozornih čitateljev!

—r.

*) V trenutku, ko so bile te vrste zapisane, je res došel zaželeni posebni odtisk, obsegajoč 147 strani, z naslovom: „Slovanski elementi v besednem zakladu štajerskih Nemcev. Spisal dr. K. Štrekelj, r. vseuč. prof. v Gradcu. Maribor, 1909.“ Ta knjiga je prevažen dokument za napredek slovenske vede, ki ga morajo strokovni listi debelo podčrtati. P. is.

Vaniček K.: Sokolski evangelij. Bratom dobre volje posvetil. Iz češčine priredil dr. P. Pestotnik. Sokolska matica, zvezek I. V Ljubljani, 1989. Izdaja telovadno društvo „Sokol“ I. v Ljubljani. Cena 30 h. Str. 32. Vsebina te brošurice, ki se prodaja v korist izdajatelju in njegovemu društvu za zgradbo sokolskega doma, je sledeči: Predgovor. — Kvišku glave! (Zatiranim bratom ob narodni meji.) — O bratski ljubezni. — Krepimo se — odpovedujmo se! — O kajenju. — O neizmerenem pitju. (Bratom iz mokrega kota). Karel Vaniček, učenc Fügnerja in Tyrša, je odličen sokolski pisatelj v Čehih ter zavzema prvo mesto v izobraževalnem odseku Č. S. Zveze. Ti lepi, zdravi članki so izšli pod naslovom „Sokolské epistolý“, a dr. Pestotnik jih ni le prevedel, nego tudi prav dobro priredil za slovenske razmere. Jezikovno ta prevod ni baš vzoren, a je lahkomljiv in veje iz njega neka prepričevalna prisrčnost, resnost in realnost. Brez fraz, brez pretiravanja; vsak stavek iskren, premišljen. Srečni bi bili Slovenci, ako bi se ves narod ravnal po tem evangeliju. Naj bi izvrševali njegova navodila vsaj Sokoli! Vesel, plodonosen obrat se nam obeta v narodu, ako si prisvojimo sledeča načela tega evangelija: Ne bodimo strahopetni, nego neustrašeno vztrajni borilci za pravice naroda iz trdne vere v lastno moč! Zavedajmo se pa tudi svojih dolžnosti do naroda in sebe! Ne bodimo blaziranci in snobi! Ne gojimo nadutega „frakarstva“, nego ostanimo kulturni demokrati! Najlepsi užitek in največji ponos nam bodi realno delo! Iztrebimo iz svojih vrst pijančevanje! Niti „za narodni blagor“ se ne upijanjamo! Izogibajmo se kolikor možno vseh narkotik in osvobojajmo se vezi Venere! Najboljše naše mladence in može, sijajne talente, sta nam umorila Bakhus in Venera! Grozna je statistika o kajenju v Slovencih: vsak dan se popuši v Slovencih za 30.000 K! Vsako leto se požge tobaka med Slovenci za 10 milijonov kron, t. j. okoli 15 K za vsakega moškega!! In koliko se v Slovencih še potroši za alkohol! Koliko prekrasnih naprav, šol, umetniških in drugih zavodov bi si mogli vzdrževati brez tobaka in alkohola! Koliko bogastva bi bilo v nas! — Tako so ti članki prav koristni; ne odpravijo mahoma in povsem naših narodnih grehov, a brez vtiska ne ostanejo. Guta cavat lapidem... Veseli nas, da se je lotil Sokol I. tudi izobraževalnega posla, in iz duše nam je napisan v predgovoru sledeči odstavek: „Zavedajmo se, da je Sokolstvo organizacija telesnih, obenem pa tudi duševnih in нравnih sil svojih členov! Sokolstvo je širši pojem, njegov ožji pojem pa telovadba, ki je bistveno sredstvo za doseg sokolskega cilja. Važna je telovadba, enako važnost pa vidim v vzgojnem in izobraževalnem delu v sokolskih društvih: drugo naj prvo izpopolnjuje v eno celoto!“ — Vsem društvom in knjižnicam, tudi šolskim, prav toplo priporočamo to izvrstno brošuro!

Černič Mirko: Slovenska visoka šola v Ljubljani. V Ljubljani, 1909. Izdal in založil Vseučil. odsek dunajskega dijaštva. Cena 30 h. Str. 35. Po konfiskaciji II. izdaja. Lani pred Božičem se je na Dunaju ustanovil odsek sloven. akad. dijaštva z namenom, zanesti zanimanje za slovensko univerzo do zadnje koče v Slovencih; odsekova skrb bodi tudi, da ta misel ne zaspi, dokler ne dobimo slovenske univerze v Ljubljani. V to svrhu se je izdala ta brošurica, ki izraža nado, da bode 20. september 1908 dan splošno-slovenskega probujenja in njegov sad naša osamosvojitev na narodnem in gospodarskem polju. Brošurica je torej polna najidealnejšega optimizma. Pogled na slovensko politiko, na naše dnevno časopisje in na razmere v Ljubljani v vsakršnem oziru dokazujejo, da se Černičeve nade še dolgo ne izpolnijo. Prenehal je boj proti tujini, a začel se je nov, še kru-

tejši boj med rojaki. Da, stranke niti same v sebi niso složne, in signatura položaja je pobijanje oseb, ki niso ljube temu ali onemu žurnalistu, izpodnašanje stališča temu ali onemu politiku. Ljubljana je slična obleganemu mestu, v katerem divja državljanska vojna; rojak pobija rojaka, a sovražnik zasede končno mesto brez strela. Tak narod, sam s seboj nesložen, ne more doseči nič večjega, nego se mu godi celo vedno slabše. Černič popisuje zgodovino slovenske univerze doslej ter slika neznosne razmere na nemških vseučiliščih; prepričevalno dokazuje veliki pomen slovenske univerze za naš narod in Jugoslovane sploh in kliče vse rojake na boj. Naši znanstveniki naj se umno organizirajo za znanstveno delo, da nas rešitev vseučiliškega vprašanja najde pripravljene, glavno delo pa je v rokah naših državnih poslancev. Na naslov naših poslancev je napisal Černič nekaj prav dobrih odstavkov. Danes bi jih pisal pač še rezkeje! Tužna nam mati! Naše nade padajo, so že zopet padle pod ničlo. To Černičevo brošuro je imuniziral poslanec Hribar v družbi tovarišev s tem, da jo je vložil v državnem zboru v obliki interpelacije. Tako more zanesti ta lepi spisec ljubezen do domovine in višje kulture danes res v zadnjo slovensko kočo.

Ortner Stjepan dr.: Ljudevit Gaj (1809.—1909.). U spomen proslave stogodišnjice njegova rođenja. Zagreb, 1909. Ta 94 strani obsegajoča knjižica, ki jo krasijo 16 slik (mati in oče Lj. Gaja, Krapina, rojstna hiša Gajeve, žena Gajeve, Gajeve hči Ljuboslava, Gajevi sinovi Velimir, Milivoj in Svetoslav, spomenik Gajev, Gaj sam iz treh raznih dob; faksimile naslovnega lista „Ilirskih Narodnih Novin“, „Danice Ilirske“ in prvenca Gajevega „Die Schlösser bei Krapina“), je spis prigodnik in najpriljubljenejši pomoček vsem onim, ki se hočejo v dobrem pregledu poučiti o Gajevem življenju in delovanju. Vsebinska je razdeljena na sledeča poglavja: Kako je bilo pred Lj. Gajem. — Lj. Gaj (njegov rod). — Gajeve novine i „Danica“. — Kako je „Danica“ koristila hrvatskemu narodu. — Gajeve budnice in druge pesmi. — Gaj in mladež. — Žene v Gajevi dobi. — Kdaj se je začelo hrv. gledališče. — Ilirstvo. — Gaj, nabiratelj knjig in starin. — Gajeve knjižnice. — Krapina za Gaja. — Gajeve zasluge za hrv. narod. — Odkod ima dr. Ortner trditev, da je bil Gaj 1826./27. vse leto v Krapini? (str. 19.; prim. Šurminov „Hrv. Preporod“ I. 123). Tudi letnica njegove promocije ni dognana (se mi zdi). Da bi bil Gaj 1. 1848. posredoval med Hrvati in Madžari? (str. 21.). „L. 1841.“ na str. 30. je pač tiskovna pomota. Ni pač istina, da bi bile žene glavne raznašateljice ilirskega domoljubja. Ortnerjev spis pomnožuje zlasti naše znanje o pokolenju Gajevem; odlikuje ga pa tudi očitna skrb pisateljeva za ljudsko narobrazbo; temu se ne čudimo, saj poznamo Ortnerja kot glavnega delavca v „Društvu za pučko prosvetu“. Tako toplo kakor Ortner more o Gaju pisati le, kdor deli z njim slovansko stališče. Krapina naj bi postala zbirališče in lečilišče slovanskih književnikov, tega si želi pisatelj. S tem bi ta kraj zopet pridobil veljavo, ki ga je v ilirski dobi imel kot važna prometna točka iz Stajerske na Hrvatsko. Ilirskim gledališkim predstavam v Krapini so često prisostvovali tudi gosti iz Ptujja in Maribora. Krapinčanu Ortneru se vidi, s koliko ljubeznijo je zapisal lepi stavek: „Naša kućica, naša

slobodica“. — Knjižico, ki stane nevezana le 60 h, vezana 1 K, toplo priporočamo. Dr. Fr. Ilešič.

† **Gumplowicz Ludovik.** V Gradcu je umrl svojevoljno slavn poljski književnik in filozof dr. Gumplowicz, bivši vseučiliški profesor. Pokojnik je bil rojen 1. 1837. ter je postal poljski socijolog evropskega slovesa. Svoje pisateljsko delovanje je začel kot urednik krakovskega „Kraja“ 1. 1876., potem je odšel na graško vseučilišče, kjer je napisal dolgo vrsto znamenitih del: „Zbornik pravnih in političnih načel“, „Poslednja volja v historijskem in pravnem razvoju“, „Osem pisem z Dunaja“, „Zakonodajstvo poljsko z obzirom na Žide“, „Konferencija barska“, „Občno in avstrij. drž. pravo“ i. dr. Vedno je zastopal tlačene Slovane, zlasti Poljake in Jugoslovane. Pisal je mnogo za poljski časopis „Krytika“. Dasi je spisal velika dela v nemškem jeziku, ni nikdar zatajil svoje slovanske duše. Na polju socijologije je postal kapaciteta. „Slovian“ je objavil 1. 1907. Gumplowiczewo razpravo „Sociološki problemi v avstrijski politiki“ o priliki avtorjeve 70letnice. Na str. 324 „Slovana“ je podana karakterizacija Gumplowiczovega delovanja.

Kostić Lazar: Pesme. U Novom Sadu. Izdane „Matice Srpske“, 1909. Knjige M. S. br. 27., 28., 29. Str. 438. Cena 4 K. V elegantni, prav okusni opremi je izdala „Matica Srpska“ zbrane pesmi Laze Kostića. Pesmi segajo od 1. 1858.—1909. ter so razdeljene v šestero razdobij; pesm so lirske in epske, večinoma izvirne, deloma tudi prevedene ali svobodno posrbljene. Tudi več satiričnih epigramov ter prav aktualnih, sarkazma bogatih prigodnic je med njimi. Kostić je napisal tudi nekaj dramatskih del, ki pa jih ni v tej knjigi. Žal, da nimajo te „Pesmi“ nikakega literarnokritičnega uvoda in življenjepisa pesnikovega.

Popravki. Na strani 284. (leva polovica, 10 vrsta od zgoraj) čitaj: „kôtran“ mesto „Kôtrau“. Dosedanje opombo 5) črtaj sploh. — Kot 5) opomba naj veljajo vrstice 26—35 (od zgoraj; leva polovica) in ves peti odstavek desne polovice nad črto. Kar stoji na desni strani pod črto, je glavno besedilo in naj bi stalo nad črto. — Na levi strani čitaj v 26. vrsti (od zgoraj): „Notici, kakor ste obe sledeči“, mesto „Notice...“; istotam v 27. vrsti pa čitaj: „dokazujete“ mesto „dokazujejo“. — Na desni strani 3 vrsta itd. (od spodaj) čitaj: „vsaj v poslednjih slučajih torej niso več na prvotnem mestu, to se pravi: v teh slučajih niso več tam, kjer so svoj čas nastali“ mesto: „vsaj itd.“ — Korektore zadavnega besedila ni imel pisatelj sploh nikoli v roki; te pomote torej niso avtorjeva krivda. — V spisu dr. Vošnjaka deveta vrsta od spodaj na str. 230.: latinstva, mesto latinskega kneza. — Osma vrsta od spodaj: Champagny, mesto Chompagny.

NAŠE SLIKE.

Lalić Josip: Cesta v Dubrovniku. (Umetniška priloga v treh barvah.) Srbski slikar Lalić je tu naslikal pot od Pil (predmestje) proti Dubrovniku. — **V. M. D.: Z ulice v Sarajevu.** Karakteristična mohamedanska hiša. V prizidku je harem. — **Maks Liebenwein: Na pašnik.** Prizor iz Bosne. — **Maks Liebenwein: Ex libris** (spomeniki turških pokopališč). — **Maks Liebenwein: S sejma v Veliki Kladuši.** Prizor iz Bosne.